

HAARLEMS BODEMONDERZOEK

7

1978

Redactie

Dr. J.Th.R. van Greevenbroek (*Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland*)

J. de Jong (*Rijks Geologische Dienst*)

J. Schimmer (*Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland*)

Drs. P.J. Woltering (*Provinciaal archeoloog voor Noord-Holland*)

Secretariaat

Dr. J.Th.R. van Greevenbroek

Terheidenstraat 17 Haarlem

Inhoud

J. Schimmer, Archeologische opgraving bij de voormalige Schoterkapel. pag. 3

J.P. Corver, Historisch onderzoek naar de kapel te Schoten. pag. 17

HAARLEMS
BODEMONDERZOEK

7

1978

UITGAVE VAN DE GEMEENTELIJKE COMMISSIE
OUDHEIDKUNDIG BODEMONDERZOEK HAARLEM

**ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING BIJ DE VOORMALIGE SCHOTER-
KAPEL *)***J. Schimmer*

In de omgeving van het huidige gebouw aan de Vergierdeweg 52, was reeds inheemse bewoning in de eeuwen rond het begin van de jaartelling. Een nog oudere occupatie kon niet worden vastgesteld. De begravingen onder de funderingen van de teruggevonden kapel uit 1393, zijn een aanwijzing, dat een in 1316 vermelde kapel in de onmiddellijke nabijheid kan hebben gestaan. De juiste plaats en de afmetingen van de kapel uit 1393 konden worden vastgesteld. Vanaf het begin van de 14e eeuw is het omliggende terrein eeuwen lang als begraafplaats in gebruik geweest. De nu verdwenen Schotervliet of Kapelsbeek, die vroeger langs dit terrein liep, kon worden aangetoond.

De opgraving geschiedde onder auspiciën van de ROB (drs. H. Halbertsma), van 20 juni t/m 16 november 1968, door leden van de Werkgroep Velsen Zuid, van de AWN, waaruit op 20 juni 1970 de afzonderlijke Werkgroep Haarlem werd geformeerd. Het onderzoek vond plaats op verzoek van Monumentenzorg Haarlem. Aanleiding was de voorgenomen restauratie en verbouwing van het gebouwtje tot filiaal van de Stadsbibliotheek. De kadastrale ligging is: Schoten, Sectie B Nr. 11875. Het had langdurig leeg gestaan en was in gebruik geweest als Gemeente- en Rechtshuis van Schoten en tenslotte als dorpsschooltje. Gezien de stijl moet de in 1968 aanwezige vorm dateren uit ca. 1800-1850 en in de plaats gekomen zijn van vroeger afgebeelde gebouwen.

Het onderzoek werd ondernomen om de volgende redenen:

1. Er is een overlevering en er zijn aanwijzingen, dat op dezelfde plaats of dicht er bij, vroeger een kapel zou hebben gestaan (zie het hierna volgend Historisch Onderzoek). Het terrein rondom is nog tot het einde van de vorige eeuw als begraafplaats gebruikt. Ook stroomde daar vroeger de thans verdwenen Schotervliet of Kapelsbeek.
2. De weg die thans - ten onrechte - Vergierdeweg heet, en waarvan de oudere naam Heereweg, Schoterweg of Buurtweg was, loopt ongeveer noord-zuid in de lengte over de strandwal waarop ook Haarlem is gelegen. Deze omstandigheid geeft aan, dat ter plaatse reeds in voorhistorische tijd bewoning mogelijk kan zijn geweest.

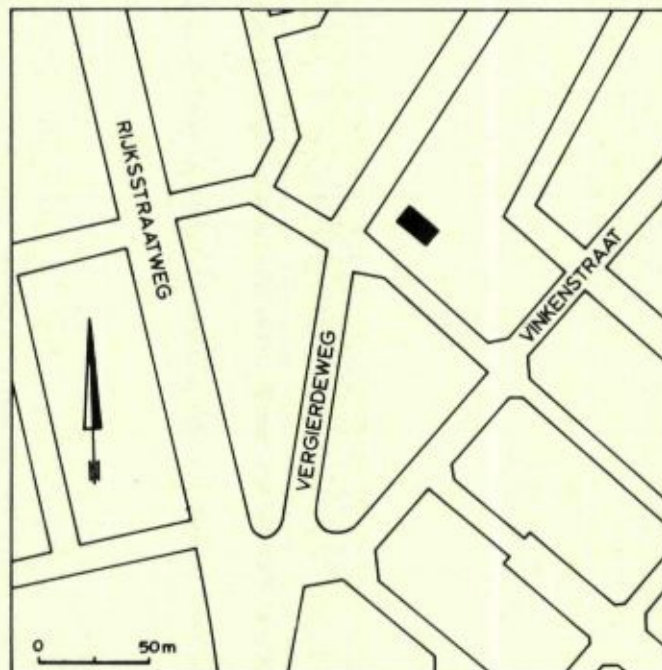
*) Dit verslag werd, met een kort historisch overzicht, in 1969 in slechts enkele exemplaren verspreid. Zie ook Jaarboek Haarlem 1968 p. 110-117. De tekeningen werden gemaakt door J. Bakker, N. van Dam en A.M. Numan; de foto's zijn van de auteur.

3. Aangezien de tuin om dit voormalig Rechthuis nagenoeg de enige onbebouwde plek ter plaatse was, bood zich hier een goede gelegenheid om zowel naar de plaats van de vroegere kapel, als naar de eventuele oudere strandwalbewoning naspeuringen te doen.

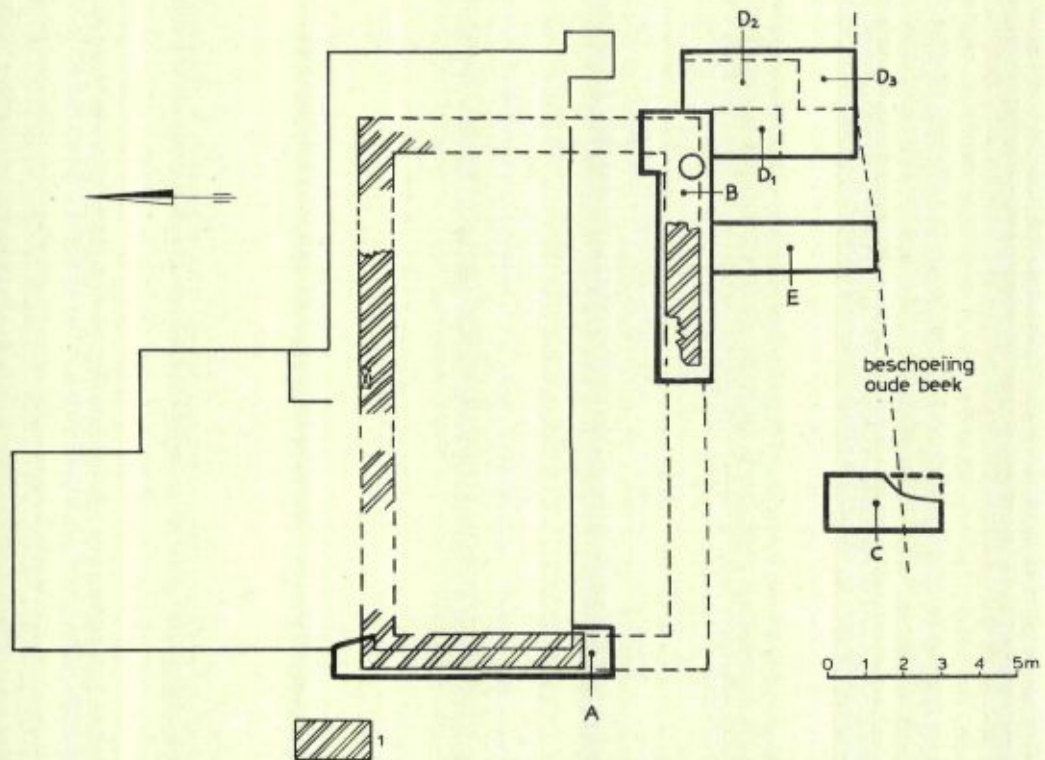
Voor de algemene situatie en die van de werkputten A t/m E kan worden verwezen naar de afbeeldingen 1 en 2. Bij de aanvang van de werkzaamheden bleek, dat op verzoek van Monumentenzorg reeds een funderingsonderzoek was ingesteld, waartoe op enkele plaatsen langs de gevels putten waren gegraven. Daarbij viel het op dat van de westgevel het zuidelijke deel een breder fundament vertoonde dan de rest van de funderingen (afb. 3 en 4). Wij stuitten hier reeds onmiddellijk op een deel van de fundamente van een vroegere kapel, dat diende als fundering van het bestaande gebouwtje, terwijl de rest (het noordelijk deel) van deze westgevel op zand gefundeerd was; een nogal ongewone funderingswijze.

Van de aangetroffen kapelfundering waren hier en daar nog 4-5 steenlagen aanwezig. Bij de ingangspartij was deze glad afgemetseld. Hier bevond zich de hoek met de noordelijke kapelmuur.

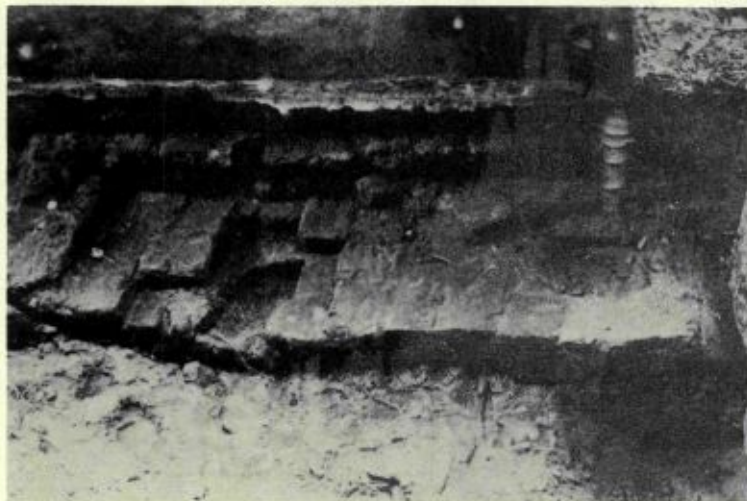
Aan de zuidwestelijke kant was voorbij de zuidmuur van het gebouwtje, de oude kapelfundering geheel uitgebroken, zodat van de westfundering van de kapel slechts 5.53 m nog aanwezig was. De funderingsbreedte varieerde tussen 90 en 94 cm, en het formaat van de gebruikte kloostermoppen was 30 x 14.5-15 x 7 cm. Voor zover dit kon worden nagegaan, waren deze primair gebruikt.

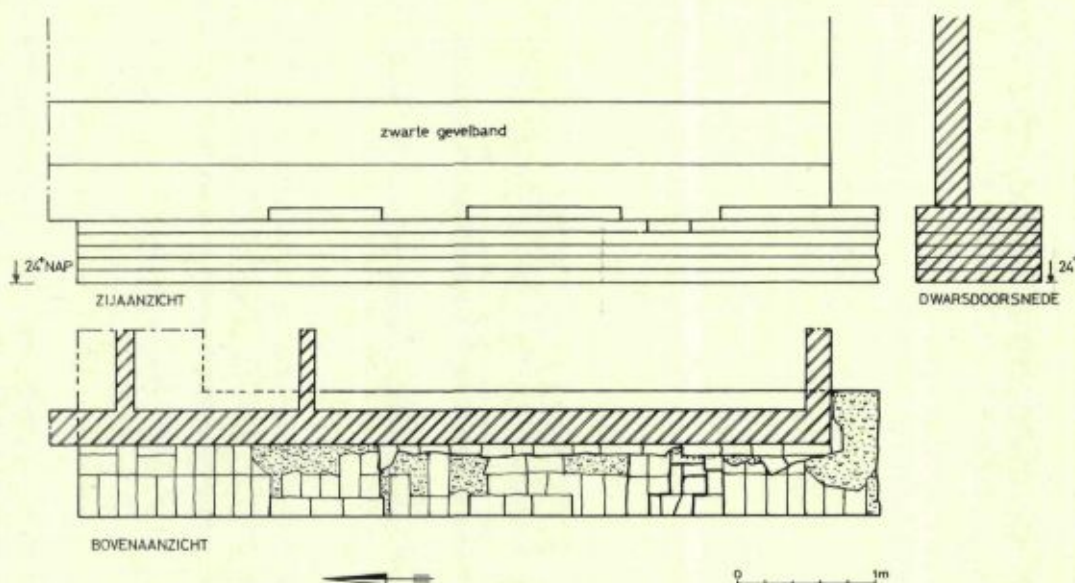
Afb. 1: Algemene situatie. ■ Plaats van opgraving.

Afb. 2: Situatie van de werkputten A t/m E (zwart omlijnd). 1. de vastgestelde resten van de kapelfundering.

Afb. 3: Onder de westgevel van het bestaande gebouwtje is de brede kapelfundering zichtbaar.

Afb. 4: Zij- en bovenaanzicht van de kapelfundering, die zich bevindt onder de westgevel van het bestaande gebouwtje (gearceerd aangegeven).

Onder de westfundering troffen wij oudere oost-west gerichte begravingen aan. Aannemende dat deze bij de eerste kapel van 1316 behoren (zie Historisch Onderzoek), lijkt het waarschijnlijk dat de gevonden funderingsresten van de tweede kapel van 1393 zijn. Gezien de aangetroffen begravingen, zal in dat geval de eerste kapel eveneens in de directe omgeving hebben gestaan.

De vastgestelde noordwest-hoek van de kapelfundering deed vermoeden, dat de resten van de vroegere noordmuur zich onder het huidige gebouwtje zouden bevinden, loodrecht op de westgevel. Ter vaststelling daarvan werden in de achter gelegen vertrekken de vloeren opgebroken en putten gegraven. Inderdaad slaagden wij er in gedeelten van de noordfundering vast te stellen en wel tot en met de hoek van de oostfundering (afb. 2). De lengte van de noordmuur was buitenwerks 14.5 meter.

Door het graven van sleuven loodrecht op de zuidgevel werd getracht ook het fundament van de vroegere zuidmuur van de kapel terug te vinden. Na veel graafwerk werd tenslotte een deel van deze fundering vrij gelegd (afb. 5). De steenmaat en de funderingsbreedte stemden overeen met de andere gevonden resten. Daarmede was nu de volledige buitenmaat van 9 x 14.5 m van de kapel vastgesteld en de muurdikte van de fundering op 90-94 cm. Er waren geen versnijdingen aanwezig en er was gefundeerd op het gele zand van de Oude Duinen. De vastgestelde funderingsresten zijn op afbeelding 2 gearceerd aangegeven.

Van de vroegere zuidoost-hoek werden in werkput B later vage sporen gevonden, echter geen kloostermoppen meer; deze waren blijkbaar daar geheel uitgebroken. Van de vroegere noordwest-hoek kon in enkele daarvoor gegraven sleuven in het geheel niets meer worden teruggevonden.

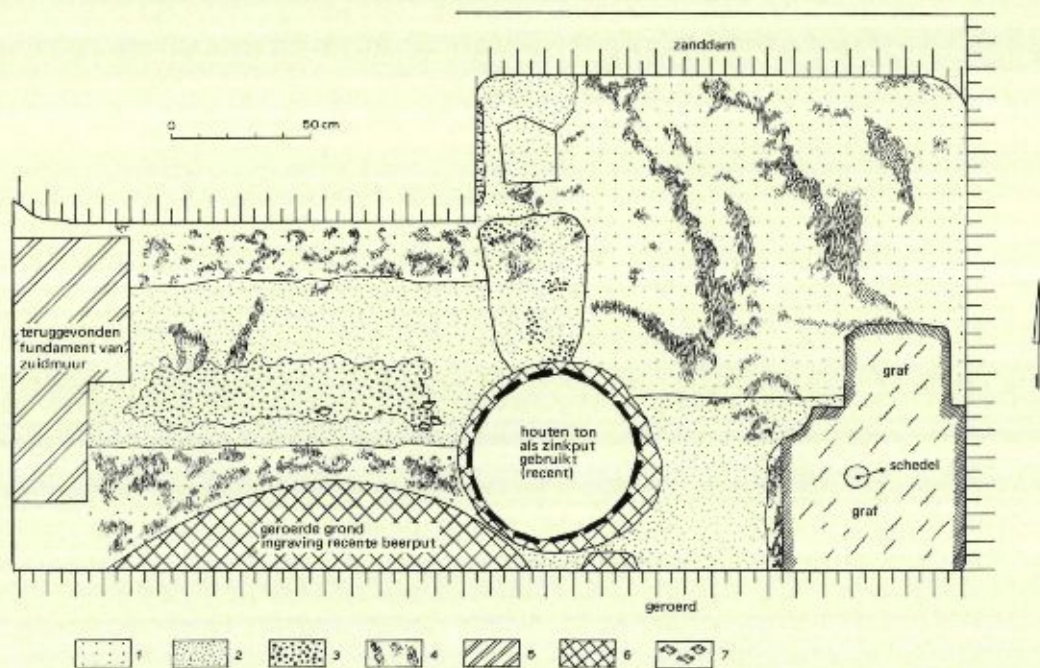
Afb. 5: Het restant van de fundering van de zuidmuur van de kapel. (zie afb. 2, put B).

De onderzijde van de kapelfundering was gelegen op 0.24 m + NAP. Een boring uitgevoerd vanaf dit niveau tot op het grondwater gaf als resultaat van boven naar beneden: 20 cm geel zand met harde lichtbruine oerklonters, 80 cm geel schoon zand en 20 cm grijs middelfijn zand.

In de boring werden geen humeuze- of veenlagen aangetroffen en geen schelpen. Het fenomeen van de 20 cm dikke laag oerklonten in de bovenzijde van het zand van de Oude Duinen, kwam ook voor onder de funderingsresten van de kapel. Hieruit mag worden aangenomen dat vóór de stichting van de kapel een begroeiingslaag van enige dikte en langere tijdsduur aanwezig is geweest, welke werd verwijderd bij de bouw van de kapel.

Werkput B

werd vanaf het maaiveld (0.90 m + NAP) uitgegraven tot op het gele zand (afb. 6). Het bovenste deel bestond uit geroerde grond, met in het oostelijk gedeelte resten van begravingen. Op het niveau van 0.24 m + NAP werden donkere plekken en banen zichtbaar die zich 20-30 cm diep in het gele zand voortzetten.

Afb. 6: Plattgrond in werkput B op niveau 0.24 m + NAP. 1. geel zand; 2. donker grijs zand; 3. laag van de inheemse bewoning; 4. oerklonters; 5. baksteen; 6. geroerde grond; 7. scherven van het inheemse aardewerk.

Zowel in deze werkput als in de putten D en E werden scherven gevonden van ruwwandige potten (afb. 7 en 8), afkomstig van inheemse bewoning uit de Romeinse periode of mogelijk Late IJzertijd (de eeuwen rond de jaartelling). De randen hadden zowel een vlak gefacetteerde bovenkant met duim- en nagelindrukken als een gladde halfronde bovenzijde. In één van de donkere banen werd een slijpsteen-tje gevonden met duidelijke gebruikssporen.

Werkput D (afb. 9)

Deze werd in 3 fasen uitgegraven, teneinde te trachten samenhang te vinden met de zwarte plekken en banen in werkput B, waaruit de scherven van het inheems aardewerk te voorschijn kwamen. Deze samenhang kon niet worden vastgesteld.

Werkput E

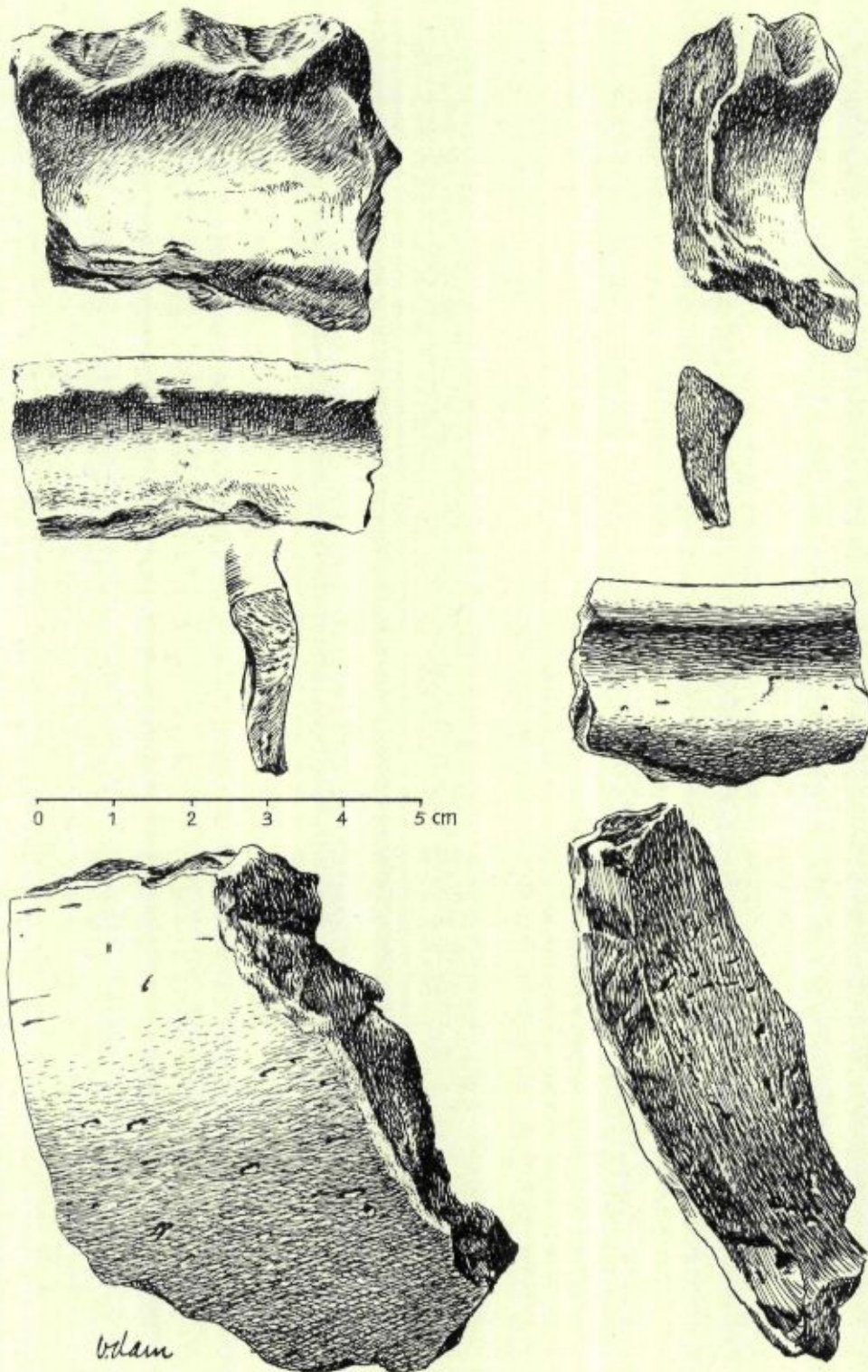
Het onderzoek had dezelfde bedoeling als dat bij put D. Ook hier waren gelijksoortige scherven aanwezig (op niveau 0.24 m + NAP). Ook hier kon geen samenhang worden aangetoond met de putten B en D. Aangenomen moet derhalve worden dat het hier gaat om afvalputten resp. sleuven uit de genoemde periode.

Werkput C (afb. 10 en 11)

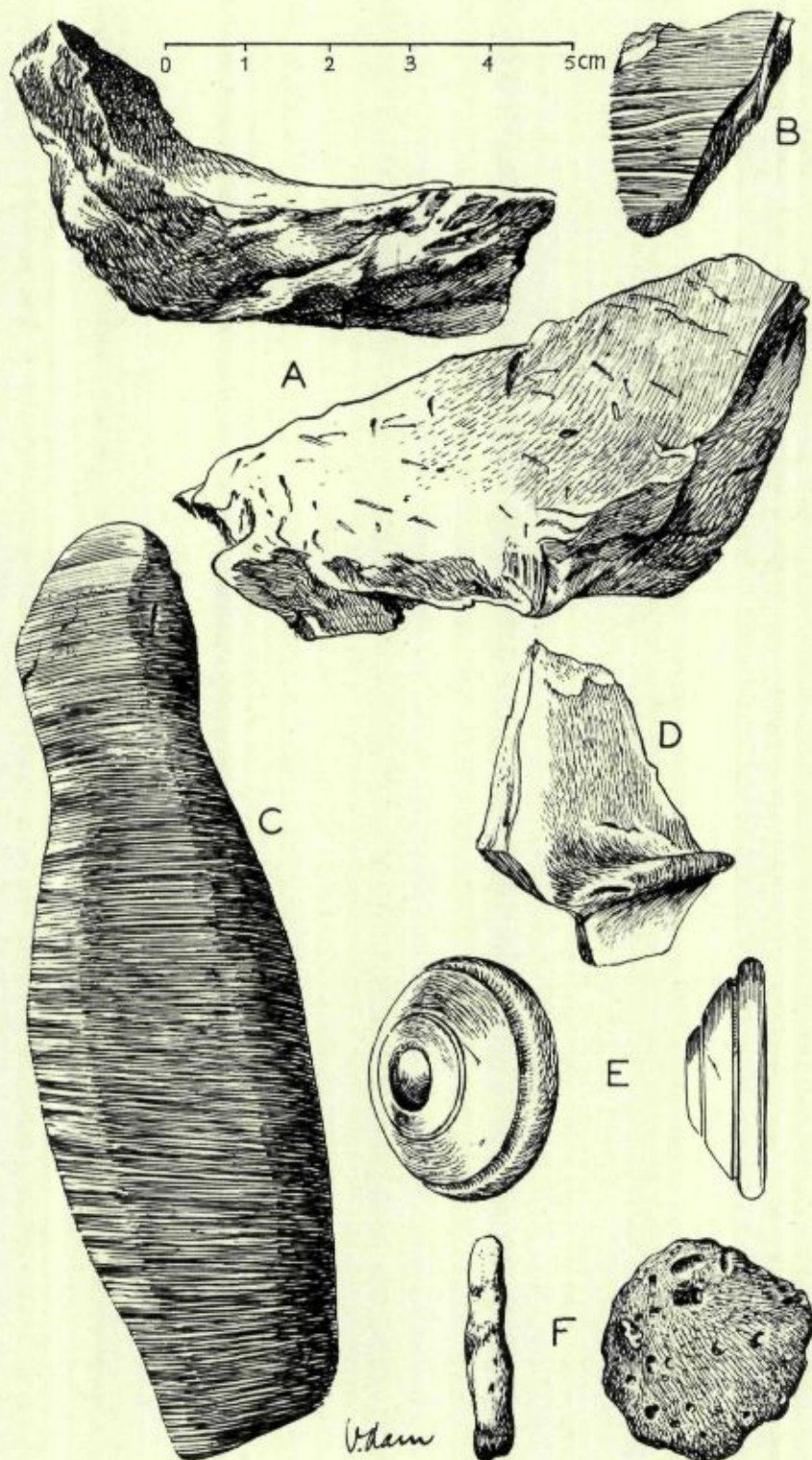
De bedoeling was hiermede de loop terug te vinden van de vroegere Kapelsbeek, die op oude kaarten ten zuiden van de kapel was te zien. Inderdaad werd deze haaks doorsneden tot halverwege de vroegere beekbedding. Verder onderzoek was niet mogelijk door de aanwezigheid van een erfafscheiding. De vroegere beek bleek te zijn opgevuld met afval uit zeer verschillende perioden. Onderin werd de modderbodem teruggevonden. In het zich daaronder bevindende grijze zand tekenden zich spitsporen af. Dit wees er op dat de loop van de beek geen volkomen natuurlijke was. De kaarsrechte oost-west richting gaf hierover al een aanwijzing. Men neemt aan, dat deze afwateringsbeken, waarvan er meerdere zijn geweest, komend uit de Jonge Duinen en aflopend naar het Spaarne, omstreeks 1200 hun ontstaan vinden.

De Kapelsbeek moet ongeveer in de 18e eeuw zijn verdwenen, waarschijnlijk door verlies van de afwateringsfunctie.

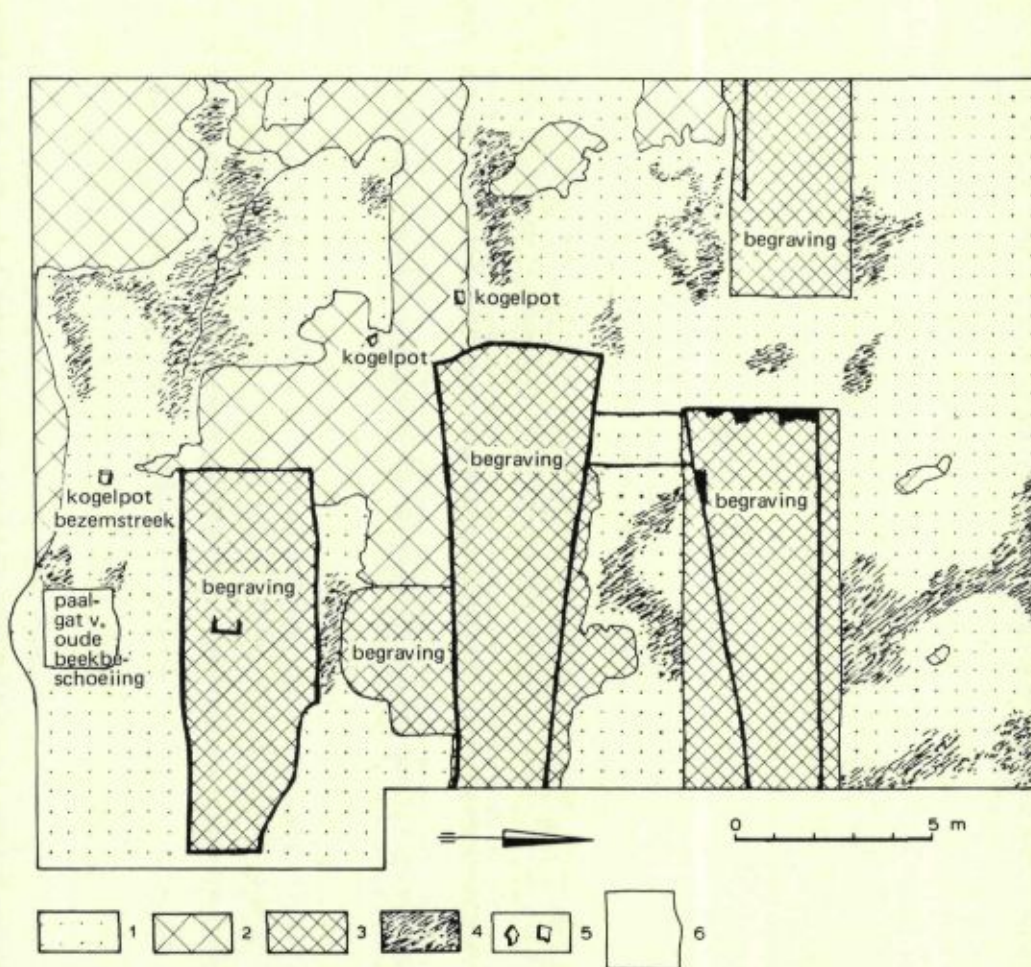
Aan de noordelijke oever van de beek werden langs de drassige kant resten van rietwortels gevonden alsmede het restant van de beschoeiing. Hiervan werden paal-sporen zowel in put C als in put D aangetroffen, zodat het mogelijk was, het verloop van de beek ongeveer vast te stellen (afb. 2). In de vroegere bedding werden zeer veel pijpekoppen en steeltjes gevonden. De aantallen vertonen een piek omstreeks 1630 en een zeer grote piek ongeveer 1765 (datering F.H.W.Friederich), hetgeen verklaarbaar zou zijn door de opvulling van de oude beekbedding met afval.

Afb. 7: Rand- en wandscherven van inheems aardewerk uit de Late IJzertijd/Romeinse periode (omstreeks het begin van de jaartelling)

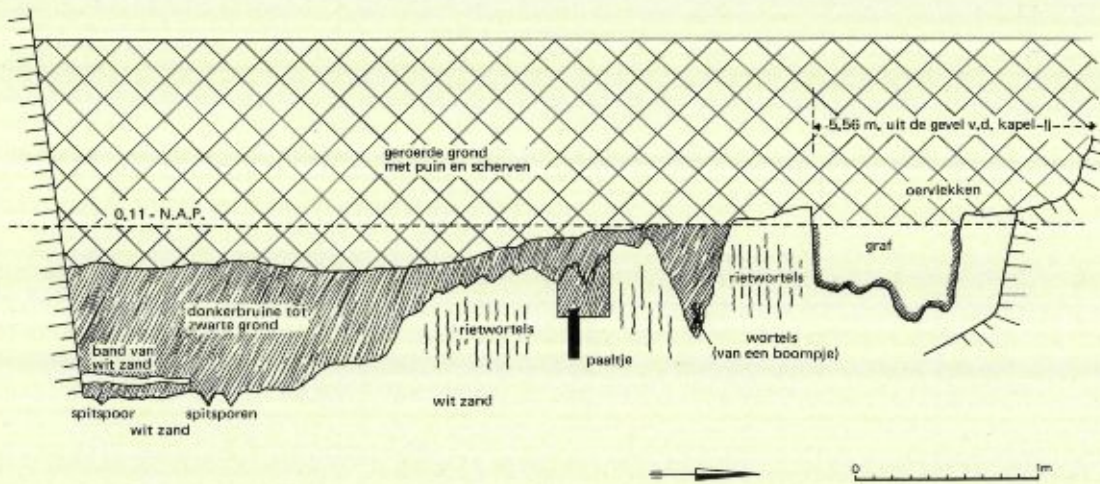

Afb. 8: A. bodemscherven; C. slijpsteentje en F. speelschijfje, alle uit dezelfde periode omstreeks het begin van de jaartelling; B. wandscherf van kogelpot met bezemstreek; D. bodemfragment van ongeglazuurde put, beide uit de 14e eeuw; E. lichtgrijs ge-glazuurd steengoed spijnschijfje, 15e eeuw.

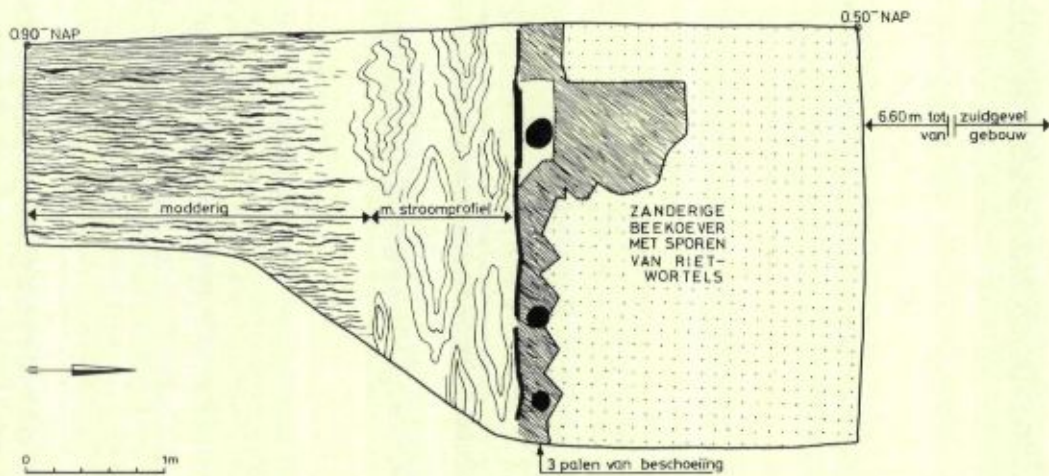

Afb. 9: Plattegrond in de putten D1, D2 en D3 op niveau 0.20 m - NAP. 1 geel zand; 2. geroerde grond; 3. begravingen; 4. oerklonters; 5. kogelpotscherven; 6. paalgat van de beekbeschoeiing.

De aangetroffen mengeling van aardewerkscherven in de geroerde grond boven het zand van de Oude Duinen, maakte een datering van deze lagen niet mogelijk. Paffrath-, kogelpot- en aardewerkscherven van de 15e tot de 19e eeuw lagen door- een, met fragmenten van bakstenen, plavuizen, daktegels, wandtegels, glas en natuursteen. De bij de kapel behorende begravingen lagen hier en daar 3 boven el-kaar. De onderste lagen waren geplaatst in het gele zand van de Oude Duinen. Als muntvondst moet worden vermeld: 1 zilveren halve stuiver van de provincie Friesland, geslagen in het eerste kwart van de 17e eeuw.

Afb. 10: Het noordelijk talud van de voormalige Kapelsbeek in de westzijde werkput C.

Afb. 11: Plattegrond van de oude beekbedding in put C.

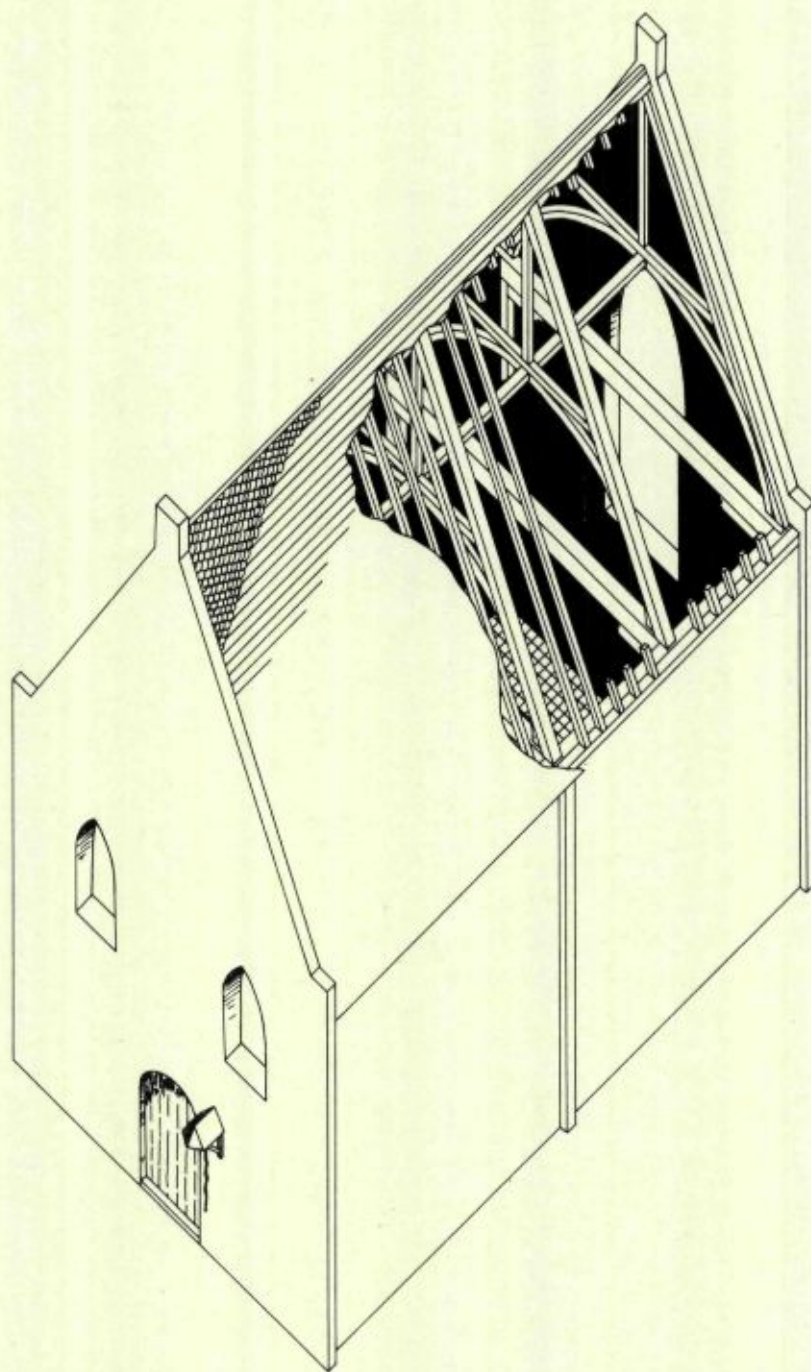
Conclusie.

Op de plaats waar het huidige gebouw zich bevindt, of in de directe omgeving, vond inheemse bewoning plaats in de eeuwen rond het begin van de jaartelling. Er werden geen aanwijzingen gevonden voor een nog oudere bewoning.

Evenmin zijn er aanwijzingen voor bewoning tussen de bovengenoemde periode en de stichting van de eerste kapel uit 1316.

Van deze eerste kapel werden bij deze opgraving geen sporen teruggevonden, doch ze moet wel op ongeveer dezelfde plaats hebben gestaan, gezien het voorkomen van begravingen onder de fundering van de tweede kapel uit 1393. Hiervan konden de juiste plaats en de afmetingen worden vastgesteld aan de hand van de nog resterende gedeelten van de bakstenen fundering.

Aan de hand van een tekening van Pieter Bruynsz, voorkomend op een kaart uit 1599, waarin deze kapel als ruïne voorkomt, werd een isometrische reconstructie-tekening gemaakt door A.M.Numan met bouwtechnische adviezen van A.Visser (afb. 12).

Afb. 12: Isometrische reconstructieschets van de kapel uit 1393 door A.M.Numan, met bouwtechnische adviezen van A.Visser, naar een afbeelding op een kaart van P.Bruynsz uit 1599. Buitenafmetingen 9 m breed, 14.5 m lang.

Kaart uit 1599 van Mr. Pieter Bruynsz.

HISTORISCH ONDERZOEK NAAR DE KAPEL TE SCHOTEN

Ir. J.P. Corver

Op de plaats, waar zich nu het laat-achttiende eeuwse gebouwtje bevindt, waarin een filiaal van de Stadsbibliotheek is gevestigd aan de Vergierdeweg Nr. 52 te Haarlem, heeft in vroeger tijden de Schoterkapel gestaan. Er waren aanwijzingen en overleveringen van het bestaan van deze kapel, ook toen deze allang in zijn oorspronkelijke vorm verdwenen was.

Het doel van dit verslag is, na te gaan wat bekend is van deze kapel, waarvan de funderingen opgegraven en gevonden zijn door de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland Werkgroep Haarlem. Het zal dan onvermijdelijk zijn ook de geschiedenis van de grond waarop de kapel heeft gestaan en de geschiedenis van de families en eigenaren van die grond en van de patronaatsrechten van de kapel te bestuderen.

De vermelding van de overlevering van het bestaan van de Schoterkapel vinden we o.a. in het tweede deel van F.Allan uitgave 1877:

Beide school- en recht- of raadhuis zijn in hetzelfde gebouw gevestigd.

Dat gebouw was voorheen een kapel; het heeft een kleine koepeltoren.

Dit is maar ten dele waar; de plaats van de kapel is juist, maar het huidige gebouwtje staat onder 90° ofwel dwars op de fundamenten van de oorspronkelijke kapel, zoals het archeologisch onderzoek uitwees.

Dan wordt in het boek de „Zeven heerlijkheden - Uit de geschiedenis van Oud Schoten”, ook uitvoerig over de Schoterkapel geschreven; zelfs wordt vermeld, dat de kapel ook nog een herberg genaamd „de Bontekoe” is geweest. Deze herberg lag in de zeventiende eeuw ten zuiden van de Kapelsbeek en de kapel lag ten noorden van deze beek. Hierop wordt verderop nog nader teruggekomen.

Van de Kapelsbeek, waarvan de oorspronkelijke naam Schotervliet was, een nu niet meer bestaande afwatering naar het Spaarne, zijn bij het archeologisch onderzoek de sporen teruggevonden.

Het oudste document, dat betrekking zou kunnen hebben op een kapel te Schoten is een geschreven copie hiervan uit 1635, d.w.z. van een document waarin toelagen aan een kapel of kapellerie worden toegezegd en vastgesteld door Jan Bartout van

Schoten en zijn broer Dirck Bartout in 1316. Eigenlijk wordt het verband met de kapel te Schoten alleen gelegd door de toevoeging „van Schoten” aan de namen van Jan Bartout en zijn broer Dirck Bartout. Waar deze broers hun woning in Schoten hadden, wordt in dit document niet vermeld. Dàt zij er een woning hadden blijkt pertinent uit de tekst van bovenvermeld manuscript. Wij moeten echter wel bedenken, dat deze twee broers mogelijk tot het geslacht van Schoten hoorden, doch dat er ons inziens meer kans is, dat deze toenaam slechts een verwijzing naar hun woonplaats is.

De tekst van het afschrift uit 1635 ¹⁾ begint aldus:

Wi Jan Bartout van Schoten ende Dirck Bartout onse broeder maken cont ende kenliken allen luden, die deze letteren zien sullen ofte horen lesen: dat wi onse capelle, die wi gesticht ende ghemaket hebben op onse vaderlicke erve

enz., en vervolgt dan met uit te leggen dat ze dit gedaan hebben met de vergunning en toestemming van de bisschop van Utrecht. Direct daarna komt een uitgebreide uitleg hoe de jaarlijkse toelage van 10 pond wordt bepaald en zekergestellt. Zij wijzen hun huis en erf aan als goederen uit welke opbrengst 5 pond kan worden betaald. Hun huis en erf, waar zij „woonachtig op zijn”. Deze 5 pond had hun vader, zaliger nagedachtenis (hij was dus reeds overleden in 1316) in zijn laatste levensdagen plechtig beloofd ten bate van een kapellerie. Jan en Dirck zullen ieder voor de helft voor de betaling van deze 5 pond zorgdragen op Bamissermarkt (markt op de dag van de St.Bavo-mis, d.w.z. op 1 oktober).

En daarenboven zullen Jan en Dirck zelf samen nog een bedrag van 5 pond betalen. Zij stellen goederen vast uit welke opbrengst deze 5 pond ten bate van de kapel kan worden voldaan. Zij geven de kapel of kapellerie met bijbehorende renten „genadiglijk” en louter om Godswil aan Floris Simonszoon, klerk, en vragen de bisschop van Utrecht deze schenking van kapel en renten te willen bevestigen. En opdat dit wettig vastgesteld wordt, wordt deze brief gezegeld door de gebroeders Bartout op „Sinte Marien Magdalenen dach” (22 Juli 1316).

Voordat wij pogen uit dit stuk wijzer te worden over het ontstaan van de Schoterkapel, is het dienstig eerst kennis te nemen van het leenboek van de Heeren van Egmont folio 567 ²⁾. Hierin staat, dat, in 1333 op St. Nuntiaansdag (dit moet zijn St.Pontiaansdag; St.Pontiani de 14 Januari was een gewone feestdag in het bisdom Utrecht) in den winter beleent Jan van Egmont ridder, Jan Baertoudt zijn neef met het huis en land, dat deze opdroeg op *Vlieland* (d.w.z. Schotervlieland) *ten Zuiden Heer van Brederode, ten Westen De Delf, ten Oosten de Grote weg, ten Noorden Heer Nanne Gijsbertsz.* Uit deze twee documenten kunnen wij het volgende opmaken n.l. dat Jan Bartout en Dirck Bartout op Schotervlieland woonden, waarvan Jan Bartout in 1333 een stuk, dat van hem was, aan de Heer van Egmont opdroeg en dat hij weer van hem onder bepaalde voorwaarden in leen terug ontving. Daarbij komt, dat de Schoterkapel door Jan en Dirck Bartout gebouwd was op het vaderlijk erf op Schotervlieland, dat de eeuwen door een groot

1) Verhoofstad, P.M. - Inventaris der archieven gevormd door de besturen van het bisdom Haarlem 1559-1853 pag. 69.

2) Algemeen Rijksarchief - Hollandsche leenkamer No. 274.

landgoed is geweest. Bijvoorbeeld wordt Schotervlieland nog aangegeven op de „Nieuwe kaart van Haarlems schoone omstreken” door F.J.Nautz van 1838, hoewel het gebied van Schotervlieland daarop niet meer overeenstemt met de beschrijving van een gedeelte hiervan in 1333.

Schotervlieland was genoemd naar de Schotervliet, die het landgoed ten zuiden begrensd of doorsneed en die, toen de kapel er stond, ook Kapelsbeek werd genoemd; deze Schotervliet of Kapelsbeek liep dicht ten zuiden langs de Schoterkapel. In het eerste document lezen wij, dat Jan en Dirck Bartout 5 pond als een hypotheekje op hun huis en erf jaarlijks beschikbaar stellen en dat 5 pond komt van hun vader.

De kapel is gesticht met de toestemming van de bisschop van Utrecht, zoals dat behoorde. De gebroeders geven dan de kapel met de bijbehorende renten aan Floris Simonszoon en geven hem dat zwart op wit in de brief waarmee hij naar de bisschop kan gaan om zich te laten wijden, waarna hij dagelijks in de kapel dienst kan doen zoals hij verschuldigd is te doen. Dit is nu het moment waarop de Schoterkapel kan gaan functioneren en dat is dan in het jaar 1316.

Op dit punt van mijn verslag aangekomen zijnde, dienen enige opmerkingen ter verduidelijking gemaakt te worden:

- 1e. Bij het zoeken naar de stichtingsoorkonde uit 1316 in het Bisschoppelijk archief te Haarlem, vond ik in de vergeelde omslag No. 335, waarin zich dit document bevond, nog 2 andere copieën uit 1635 n.l. van een stuk uit 1460 waarin „Aelbrecht die Weent” de patronaatsrechten van de kapel krijgt. Dit nu bleek de sleutel te zijn voor het ontrafelen van een groot deel van de geschiedenis van de kapel, alsmede ook nog de copie van een acte van Gerrit van Warmond uit 1570. Hier wordt nader op teruggekomen.
- 2e. Jan en Dirck Bartout heetten waarschijnlijk niet Van Assendelft, zoals door voorgaande auteurs over de geschiedenis van Schoten werd verondersteld.
- 3e. Er bestaan volgens de tot nu toe geschreven geschiedenis van Schoten twee stichtingsoorkonden van de Schoterkapel. De zojuist genoemde uit 1316 en een uit 1393 waarbij met de hulp van Aelbrecht van Beyeren en enige weldoeners een kapel met een hermitage voor vier broeders gesticht wordt. Verder is er nog een oorkonde van Graaf Aelbrecht van 1398 waarbij een toelage vastgesteld wordt voor de priester, die drie maal per week in de kapel de mis zal lezen. Nu is de tweede kapel in de „Doenscote” gesticht. En de Graaf noemt de plaats zijn wildernisse en zijn bossen in de Doenscote. Een grafelijke ambtenaar, de houtvester van de Haarlemmerhout, moet dan de toelage van de priester in de Doenscote uitbetalen.

Het is op zijn zachtst gezegd een vreemd geval voor ogenschijnlijk één kapel twee stichtingsoorkonden te hebben.

De naam „Doenscote” is samengesteld uit „Doen”, dat duin betekent en „scote”,

waaronder men een omheind, een afgeschoten, terrein verstaat. Er was zelfs een „scote” onder het huidige Sassenheim en nog een voorbeeld is de naam Voorschoten.

Verder dient hier nog opgemerkt te worden, dat het Egmontleen: het stuk van Schotervlieland van Jan Bartout, in het oosten begrensd was door de Grooteweg (Buurtweg, nu Vergierdeweg geheten) en dat dus de kapel niet op Jan Bartouts stuk, maar op het gedeelte van Dirck Bartout lag. Het Rechthuis, waaronder we de kapelfunderingen aantreffen ligt beoosten de Vergierdeweg.

Maar laten wij eerst de geschiedenis vervolgen van het stuk van Schotervlieland van Jan Bartout, want dat zal ons leiden naar de familie, die gedurende meer dan een eeuw de priesters, die de Schoterkapel bedienden, heeft geleverd. Wij vervolgen dan met wat het leenboek van de Heeren van Egmont vertelt ²⁾:

Op conditie dat het (gedeelte van Schotervlieland) zal vererven op Boudijn Jan Bartoutszoon de bastaard indien de vader geen wettige geboorte (nakomelingen) zou achterlaten. Indien des bastaardslijn uitsterft dan zal het leen teruggaan op de wettige erfgenamen van Jan Bartout.

In 1333 heeft Jan Bartout nog geen wettige nakomelingen maar wel een onwettige zoon, misschien was Jan Bartout wel ongehuwd. In ieder geval zou het om deze reden wel verklaarbaar kunnen zijn, dat wij verder in de geschiedenis van deze streek van een familie van Jan Bartout, die toch een vermogend man (aan wie niets menselijks vreemd was) niets meer vernemen. Onder deze leenacte bevindt zich een aanvulling:

Dit hoort nu en is verlijd (in leen gegeven) aan Dirck van Tetrode Janszoon (zoon van Jan van der Lane, zie hierna) die een rechte voogd en leenvolger is van Zeeger Ysbrandsz, daar deze goederen opgekomen zijn in deze manieren, dat dit (leen) de voorschreven Zeeger houden zal van eene Dircken Clevenszoon als redelijk is zijn leven lang van de voornoemde goederen waar hij hemzelve niet regeeren can (niet compos mentis is) behoudelyck eenen yegelycken sijne rechte anno 1411 26 dagen in Aprille.

Wie Dircken Clevenszoon was en in welke relatie hij tot Jan Bartout stond is niet duidelijk geworden bij dit onderzoek. Dirck van Tetroden krijgt van Heer van Egmont *huysinge en lant* in leen wat „*Seeger Ysbrandsz in 't laetst van sijn leven in leen had; opten 29 Dec. 1434*”. Daaronder beschrijft deze aanvulling nog het verdere bezoek van gegadigden voor het leen van Westelijk Vlieland, dat de Heer van Egmont ontving. Er is nu een eeuw verstreken sinds Jan Bartout zijn goed opdroeg aan Heer Jan van Egmont en dan is het toch interessant, dat bij dat bezoek ook een nazaat van de Bartoutsfamilie is. Maar hij krijgt nul op het request evenals de andere bezoekers, de begunstigde is en blijft Dirck van Tetrode:

Item Op tenselven dach ende tijt voorsz. quamen voor mijn heer by naemen Gertruyt Vuytenhage met Jan Uytenhage haren soon ende vooght (in 1443 schepen van Haarlem³⁾ ende Dirck Bartout voor hemselven etc.

De volgende begunstigde met het leen van het land met huis van Westelijk Vlieland was Janna de Weent ²⁾:

3) Naamregister van de Heeren van de regeering der stad Haarlem- 1733 (gemeente archief Haarlem)

*Beleent op 20 Mei 1437 juffrouw Jan die Weynt Dircks zuster van tetrode met Albert die Went haar zoon, die voor haar hulde deed en de leen-
eed voor haar aflegde en voor haar heergewaad gaf van twee Engelsche
nobels en een Engelsche gulden.*

Dirck van Tetrode was een broer van Janna van Tetrode en deze Janna was gehuwd met Dirck de Weent en deze Dirck en Janna de Weent waren weer de ouders van o.a. voornoemde Aelbrecht de Weent. En nu volgt in het leenboek de mededeling op folio 568, dat op St. Agnietenavond 1449 (20 Januari) Aelbert die Weent werd beleend met het huis en land, dat aan Johanna de Weent gekomen was bij de dood van Dirck van Tetrode, haar broeder. Er is hier weer een beschrijving van de omvang van het leen Schotervlieland gegeven en er wordt weer op gewezen, dat het landgoed oorspronkelijk door Jan Bartout was opgedragen aan een voorvader van deze Egmont. Het land strekt zich nog uit van de Delft tot de Grote weg, ten Zuiden nu Heer Reynout van Brederode en nu is het belendende land in het Noorden van de Regulieren. Verder krijgt Aelbrecht de Weent als bijzondere gunst een klein huisje in eigendom, dat in de oude handvesten beschreven staat aan de Grote weg tegen de Schoterkapel. En op het eind vermeldt het document *..dat voorz clayn huysken dat bij de voorz Capelle staet*".

De plaats van dit huisje is niet exact aangegeven. Het huisje moet wel op het terrein van het Egmontleen liggen. Het wordt n.l. uitgebreid apart behandeld in de leenacte en wordt in volledige eigendom gegeven. Misschien wordt de plaats nog eens bekend door een archeologisch onderzoek maar de mogelijkheid tot graven in een zo dichtbevolkte en bebouwde buurt lijkt een grote onwaarschijnlijkheid. Dit is dus de bevestiging, dat Aelbrecht de Weent (geboren 1404) op 20 Januari 1449 in het leenbezit kwam van het huis en het deel van Schotervlieland, dat tot het oorspronkelijk bezit (later leen) van Jan Bartout van Schoten behoorde in 1333. Als Aelbrecht de Weent zelf in dit huis woonde was hij de overbuurman van de Schoterkapel, die immers voor hem aan de overzijde van de weg lag, ook heeft hij het kleine huisje in eigendom, bij de kapel gelegen. Dit is wellicht het huisje van wijlen Herman Janszoon van Dordrecht.

Bij Aelbrecht de Weent in het jaar 1449 aangekomen, willen wij, voor we de geschiedenis vervolgen, zien wat er van het gedeelte van Vlieland, dat toebehoorde aan Dirck Bartout, na 1316 bekend is. In de rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche huis⁴⁾ staat:

*1343 Jonfrou Lisebet die Dieric Baertouts wijf was voor hor lijftocht die
mijn Here haar gegeven heeft van Dieric Baertouts goede.*

en:

*1345 Het land over het Spaarne toegefallen aan de Graaf na dode Dieric
Bartouts* ⁵⁾.

4) Hamaker, Dr.H.G. - De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche huis, pag. 329

5) Hamaker, Dr.H.G. - De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche huis, pag. 493

Het land werd in 1343/1344 verhuurd en hiervan wordt de huur verantwoord. ⁶⁾ In 1345 wordt het land van Dirck Bartout in opdracht van de Graaf verkocht aan een aantal met name genoemde lieden. Naar aanleiding van het bovenstaande ziet het er naar uit, dat het land van Dirck Bartout aan de grafelijkheid vervallen is door zijn kinderloos overlijden. (Of misschien wel door verbeurdverklaring; er waren in die tijden door de politieke twisten, met nu eens de eene en dan weer de andere bovenliggende partij, daarbij allerlei gevolgen voor het bezit). De Graaf heeft, na de weduwe van Dirck Bartout van een financiële tegemoetkoming te hebben voorzien, deze goederen verkocht en wel in 11 stukken aan 8 verschillende lieden. Hierbij valt van een der kopers de naam op n.l. Dieric van Dordrecht. Later zal een Herman Janszoon van Dordrecht met hulp van Graaf Aelbrecht en enige andere weldoeners de tweede Schoterkapel bouwen.

Over de kapel gesticht door Jan en Dirck Bartout wordt vreemd genoeg niet meer gesproken. Men zou zich kunnen voorstellen dat de Graaf de kapel en de grond waar deze op stond niet verkocht heeft en dat de patronaatsrechten in zijn handen waren gekomen.

Naar alle waarschijnlijkheid was die grond een kerkhof, want bij het archeologisch onderzoek van de fundamenten van de in 1393 met hulp van Graaf Aelbrecht gebouwde kapel bleken zich onder de westelijke muurfundering een aantal oudere begravingen te bevinden.

Hoewel schriftelijke gegevens vooralsnog ontbreken lijkt het, als gevolg van dit feitelijke gegeven, geen al te gewaagde aanname, dat de kapel uit 1393 op de plaats van de oude kapel of in de onmiddellijke omgeving ervan is gebouwd, op het kerkhof uit 1316, dat zich bij de oude kapel bevond. Wat het kerkhof betreft, wordt in geen der oorkonden van beide kapellen van een begraafrecht melding gemaakt. In het algemeen hebben kapellen geen begraafrecht, maar dit kon wel speciaal verleend worden.

De stichtingsoorkonde van Aelbrecht van Beyeren ⁷⁾ begint met het volgende:

„Aelbrecht enz. doen cont alle luden:

Want wij om salichede onser sielen, in tiden verleden geoirloeft ende geconsenteert hebben broeder Herman Janszoon van Dordrecht te maken een capelle, een cluse ende huys, hem ende andere goede geesteliken menschen in te wonen in onse bossche in die Doenscote, welke capelle, cluse ende huyske hi heeft doen maken bi hulpe van ons ende andere goede luden, die hoer hulpigen handen ende aalmesse daertoe gegeven hebben”.

De tekst vertelt verder:

Opdat het bovengenoemde huis niet in andere handen zal overgaan of tot geldelijk voordeel zal verkocht worden voor een doel, waartoe dit niet bestemd was, geeft de Graaf aan broeder Herman toestemming om bij testament te bepalen, dat na zijn dood vier goede geestelijken daarin mogen wonen. Als één hunner gestorven zal zijn, zullen de overige drie eendrachtig een vierde goede

6) Hamaker, Dr. H.G. - De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche huis, pag. 236 en 239

7) Bijdragen voor de geschiedenis van het Bisdom Haarlem - 30e deel, pag. 459

man mogen kiezen, om in het bovengenoemde huis te wonen en God te dienen. Dit zal moeten gebeuren zoals broeder Herman dat bij testament zal vaststellen. De Graaf belooft, dat hij en zijn nakomelingen broeder Herman en de broeders, die in de toekomst in dit huis zullen wonen, zullen steunen bij alle redelijke regelingen, die ze ter ere van God zullen treffen. Deze regelingen moeten dan wel de goedkeuring van de Heilige Kerk hebben. De Graaf belooft ook nog hen voor onrecht en overlast te beschermen tegen een ieder, „wi hi ware”.

Deze acte eindigt dan:

„In oirconden enz. gegeven in den Hage opten sevenden dach in Februari anno (XIIIc) twee en negentich na den lope van onsen hove”.

En dat is 7 februari 1393 in onze tijdrekening.

Eigenlijk is dit de stichting van een klein kloostertje, waarvan de bedoeling waarschijnlijk in het begin niet geweest is om de kapel als dorpskerkje te laten fungeren. Maar de praktijk zal wel geweest zijn, dat de naburige bewoners naar de kapel kwamen om hun godsdienstplichten te verrichten. Er was toch al een kapel daar geweest vroeger. En dan moet er toch een priester zijn om de diensten te leiden. Dan komt er in 1398 een besluit van Graaf Aelbrecht van Beyeren voor een toelage aan een priester ook van 10 pond per jaar net als dat in de oude kapel was. Daar ook dit document uit 1398 van belang is om kennis van te nemen voor deze ontwikkeling zo spoedig na de stichting, volgt hier de tekst ⁸⁾:

„Aelbrecht enz. doen cont alle luden, want broeder Herman uter Doenscote bij sijnre ende andere goeder luden hulpe heeft doen maken ende tymmeren een hermitage ende capelle in onser wildernisse ende bossche te Doenscote ende wij altijd begeerende sijnde Goids dienst in onser landen gemeret en gestarct te worden, so hebben wij om Goids wille ende onser ouder ende nacomelingen sielen salicheyt gegeven ende geven mit desen brieven tot eene provende ende jaarlix renten voor den priester die misse doen sal in der capelle voirn tien pont alsulcke als onse houtvester van Haarlemmerhout ontfaen sal van ons goede ende renten ende die bewijst den voirz priester alle jaer te ontfaen van onsen houtvester voirnt die eene helfte op Sinte Martijnsdach in den winter ende d'ander helfte tot Meye. Ende dairvoir sal hi elke weken drie misse doen in den capellen voirz. En ombieden ende bevelen onsen houtvester van Haerlemmerhout, die nu is of namaels wesen sal dat hi alle jaer die voirz tien pont uytreycken ende betalen sal den priester voirz ende nyemant anders, tot sulcke terminen als voirz is, also verre als hi sulcke misse wekelix in den capellen voirz doet als voirz is. Ende dair of neme sijn brieven van quitantie om voor ons mede te reekenen. Ende also veel sullen wij derselven onsen houtvester quiten alle jair in sijne reeckeninge, dat sal gedueren also lange als die hermitage voirz bewoent sal worden ende men goidsdienst aldair doet. In oirconde enz. gegeven in die Hage opten vierden dach in Meye 1398”.

Na 1398 is in de eerste tijd van het bestaan van de kapel slechts één priesterbenoeming bekend n.l. wordt in Kennemaria ⁹⁾ in 1419 - 1420 Florentius Nicolai (Floris Claesz) vermeld.

8) Bijdragen voor de geschiedenis van het Bisdom Haarlem - 30e deel.

9) Grijpink, P.M. - Kennemaria - Register op de parochie altaren, vicaria en de bedienaars - deel III.

Om nu verder wat meer te weten te komen van de geschiedenis van deze Schoterkapel, gelegen in de streek benoorden Haarlem met een armelijke bevolking van zandschippers en boeren ¹⁰⁾ is het van belang kennis te nemen van het volgende document uit 1460 waarvan de copie, in 1635 overgeschreven, zich bevindt in het Bisschoppelijk archief te Haarlem ¹⁾ zoals wij reeds opmerkten. Hierin vinden wij de naam van Aelbrecht die Weent, die wij in 1449 hadden aangetroffen n.l.:

„Ic Aelbrecht van Raphorst Baliu van Aemsterlandt, Waterlandt ende zeevancge doen cont allen luijden dat ic voir mij ende mijnre erve gegunt ende gegeven hebben, gunne ende geve Aelbrecht die Weent ende sijne erve alle recht, possessie ende gift die mijn ouders ende ic gehadt mogen hebben of noch hebben tot der Capelle of Cappelrijen tot Schoten om den dienst Godts daer in te vermeerren ende te verbeeteren. In kennisse der waerheijt heb ic desen brieff bezegelt met mijnen zegel hier beneden aengehanghen. In 't jaer ons heeren dusent vier hondert t'sestich des dijnstaeges na Sinte Bamissedagh (2 October 1460)“.

Hieruit kan men opmaken, dat de in bezit van Aelbrecht van Raephorst zijnde patronaatsrechten, die in het algemeen van de stichter van een kapel of van een vicarie op een altaar afkomstig waren, in 1460 overgaan op Aelbrecht die Weent. Deze patronaatsrechten van de kapel waren echter al eerder in het bezit van de ouders van de schenker Adriaan van Raephorst en Agnes van Nievelt. Adriaan van Raephorst bezat anno 1455 goederen van Outshoorn en Aarlanderveen ¹¹⁾ en zijn zoon Aelbrecht van Raephorst werd in 1446 benoemd tot baljuw van Amstelland enz. ¹²⁾ en stierf in 1474. (Niet te verwarren met Aelbrecht van Raephorst Dircksz schout van Haarlem in die tijd.)

Hoe kwamen nu de patronaatsrechten van de Schoterkapel liggende in Kennemerland in het bezit van Aelbrecht van Raephorst zal men zich afvragen. Met zijn schenkingsbrief maakt hij ons op dit punt niet wijzer, hij schrijft alleen, dat deze rechten al in het bezit van zijn ouders waren. Nu zou het mogelijk zijn, dat deze rechten afkomstig waren van zijn grootvader Heer Bartholomeus van Raephorst. Deze was een vermaard ridder in de tijd van de stichting van de tweede kapel in 1393 en bij de vaststelling van de priestertoelage in 1398. Hij was houtvester van Holland in 1388, hij trok met Graaf Aelbrecht ten oorlog tegen de Friezen ¹¹⁾, en was voor 1400 (1393 - 1405) Raad en rentmeester-generaal van Kennemerland en West-Friesland ¹³⁾ en ³⁾. Hij was gehuwd met de dochter van Heer Jan van Egmont en stierf in 1406. Heer Bartholomeus van Raephorst behoorde dus tot de directe omgeving van Graaf Aelbrecht en bekleedde de hoogste ambten in Kennemerland.

Het is een mogelijkheid, dat bij hem de oorsprong van het bezit van de patronaatsrechten van de Schoterkapel was gelegen. En als dat niet zo zou zijn, dan heeft Adriaan zijn zoon, die van 1419 tot 1447 ¹³⁾ ook rentmeester van Kennemerland en West-Friesland was, ze zelf verworven. Nu was de familie De Weent evenals de familie Van Raephorst een vooraanstaande familie ten tijde van het

10) Van Dorpsstatie tot Stadsparochie 1844 - 1944.

11) van Leeuwen, Simon - Batavia illustrata 1685.

12) Algemeen Rijksarchief - Grafelijkheidsrekeningen Register 409 folio 67.

13) Meilink, Dr. P.A. en J.L. van der Gouw - Inventaris van het archief van de Grafelijkheidsrekenkamer Holland 2e deel.

bestaan van de Schoterkapel, bijvoorbeeld van 1388 - 1404 was Jan de Weent Abt van de Abdij van Egmont ¹⁴⁾ en een gelukkige samenloop van omstandigheden maakte, dat een beter inzicht in de historie van de Schoterkapel kon worden verkregen. Uit het vinden van het document uit 1460 en door het beschikbaar stellen van de genealogie van het geslacht De Weent door de samensteller de Heer M. Thierry de Bye Dólleman was het mogelijk over een lange periode de bedienaars van de kapel te weten te komen ¹⁵⁾ en door te dringen in de vroegste geschiedenis hiervan. Hiervoor past het mij de Heer Dólleman bijzondere dank te betuigen. Aelbrecht de Weent is geboren c.a. 1404. Hij werd beleend met het „Egmontleen” van zijn moeder op 20 Januari 1449 en bezit bovendien de abdijleenen van zijn vader. Hij draagt eigen goed op aan Brederode en wordt beleend met speciale verervingscondities op 23 October 1460. Aelbrecht had een broer Boudewijn en hun vader en moeder waren Dirck de Weent, meier te Velsen ¹⁴⁾, die in 1402 waarschijnlijk als medegave voor zijn huwelijk van zijn oom Mathijs Claesz, meier der abdij van Egmont diens abdijleenen ontving, en Janne van Tetrode, die zoals hiervoor vermeld een dochter was van Jan van der Lane Willemszone van Tetrode.

De zoon van Boudewijn, dus een neef van Aelbrecht de Weent die de schenking van de Schoterkapel in 1460 ontving, was Jan Boudijnszoon de Weent, die als eerste begunstigde van het Brederodeleen wordt vermeld. Ik ben mede met de Heer Dólleman van meening, dat genoemde Jan Boudijnszoon de Weent identiek zal zijn met Jan van der Lane, die de kapelvicarie bezat tot zijn dood in 1504 en die ongetwijfeld vernoemd was naar zijn grootvader Jan van der Lane bovenvermeld. Wij zien n.l. dat het volgende in het Register van Grijpink ⁹⁾ is vermeld: (de tekst door de gedeelten tussen haakjes volledig gemaakt door mij)

„1504 - 1505 *Proclamatio Francisci Theodrici ad cap (ellam) B(eatae) Mariae Virg(inis) in par(ochiae) eccl(esia) de Schoten* (dit is een vergissing Schoten is voor de hervorming steeds slechts een kapel der parochie Haarlem gebleven) *vac(atio) p(er) ob(itu) d(omini) Johannis van der Laen*”.

In dit stuk staan dus 2 bedienaren van de Schoterkapel, de eerste Jan van der Laen is hiervoor reeds geïdentificeerd en Franciscus Theodoricus de Weent, die hem als priester in 1504 in de Schoterkapel opvolgde was een kleinzoon van Aelbrecht de Weent, die in 1460 de patronaatsrechten van Aelbrecht van Raephorst kreeg en een zoon van Dirck de Weent, die in zijn tijd ook een bekend Haarlemmer was. Laatstgenoemde was schout van Velsen in 1473, reëntmeester van Brederode in 1484 en schepen van Haarlem van 1486 tot 1501. Hij woonde in het Groot Heiligland en had o.a. twee zonen n.l. de hiervoor genoemde Franciscus Theodoricus en Aelbrecht wiens zoon Floris Albertsz in 1532 zijn oom als priester in de Schoterkapel opvolgt.

In het jaar volgend op de benoeming van Heer Frans Dirxz de Weent vond diens installatie door de kerkelijke overheid plaats. Het daarop betrekende stuk luidt:

„1505 - 1506 *Institutio Fr(ancisci) Theo(dorici) (de Weent) ad cap(ellam) B(eatae) Mariae in Schoten prope Haerlem solvit propter exiguitatem nisi 28 stuf*”.

14) Hof, J. - De abdij van Egmont van de aanvang tot 1573, pag. 80 en pag. 390.

15) Dólleman, M. Thierry de Bye - Manuscript genealogie De Weent (nog niet gepubliceerd).

d.w.z.

1505 - 1506 Installatie van Franciscus Theodorici (de Weent) in de kapel van Beata Maria in Schoten nabij Haarlem, hij betaalt wegens de armoedige toestand (van Franciscus) slechts 28 stuivers.

Hieruit blijkt, dat de kapel gewijd was aan Beata Maria en dat dit dus waarschijnlijk de oorsprong is van het aan Maria gewijd zijn van de huidige parochiekerk te Schoten¹⁰⁾. En dit laatste document bevestigt ook, dat er sedert de stichting van de kapel voor het houden van godsdienstoefeningen door een priester waartoe toen 10 pond per jaar werd beschikbaar gesteld, in 1505 nog of weer een „armoedige toestand” bestond voor de Schoterkapel. Dit zal een gevolg zijn van de „armoedige toestand” van de bevolking van Schoten in die tijd. Het volgende document ⁹⁾ vermeldt het overlijden van Franciscus Th. de Weent en de benoeming en installatie van zijn neef Floris Albertsz de Weent tot priester in de Schoterkapel n.l.:

1532 - 1533 Proclamatio et institutio d(omi) ni Florentii Alberti de Weerdt (moet zijn: de Weent) ad vicariam capellae de Schoten prope Haerlem vac(antem) p(er) mort(em) d(omi) ni Francisci de Weerdt ult(imi) poss(essoris) ej(us). 2scuta. Act(um) 16 Februarii.”.

d.w.z.:

1532 - 1533 Benoeming en installatie van Heer (priester) Floris Albertsz de Weendt tot de vicarie van de kapel te Schoten bij Haarlem, die vrijgekomen is door de dood van Heer Franciscus de Weendt, de laatste bezitter van deze. (Kosten dezes) 2 schilden. Gedaan op 16 Februari.

De kapel schijnt de tijd van de beeldenstorm goed doorgekomen te zijn. In 1566 werd door heer Hendrick van Brederode aan zijn baljuw opdracht gegeven de kerken in zijn heerlijkheden, waaronder die van Schoten tegen plundering en roof in bescherming te nemen.

Toen de rust weer eenigszins teruggekeerd was, hoewel maar voor korte tijd, kreeg de priester Floris Albertsz in 1570 enige brieven over de capellerie, van Gerrit Pietersen van Warmond. Waarschijnlijk waren tijdens de onlusten deze brieven tijdelijk in bewaring geweest bij Gerrit Pietersen van Warmond, hij schrijft n.l. in 1570 ¹⁾ :

„Ick Gerrit Pietersen van Warmondt bekenne en lye gegeven te hebben aan Florijs Dircksen genaemt van Schoten (Floris de Weent naar zijn grootvader „Dircksen” genaemd) ende geve tot vrij eyghen eenighe brieven van een Cappelrije die hem toecomen ende anders niemant, ende schenck ze hem eyghen uiet mijn vrijen wille ende niemant tegen te seggen 't sij mijn ofte mijnen erven ofte nacomelingen diet soude moghen competeeren in eenighe manieren hier niet tegen te doen met eenighe rechten 't sij geestelijck ofte waerlijck off met eenighe practijken die men soude moghen vinnen ter wereldt/ Alle dinck sonder arch ofte list/ in kennisse der waerheijt so hebbe Gerrit van Warmondt ondertekent met mijn gewoonlijcke handt hier ondergeset.

In 't jaer ons Heeren Duijsent vijf hondert ende t'seventigh den elfsten dach van Aprilis nae gemeen schrijven.

bij mij Gerrit van Warmond t onderteijckent.

W.

Gerrit van Warmond t legt dus schriftelijk vast en bevestigt hiermee, dat hij enige brieven van de kapel, die „toekwamen” aan Floris de Weent, aan hem in eigendom gegeven heeft, en dat hij hem daardoor beschermt tegen ieder, die hierop aanspraak zou kunnen maken.

Ook in het jaar 1571 was de Schoterkapel nog in tact en functioneerde nog normaal, wat het visitatieverslag uit dat jaar ¹⁶⁾ vertelt:

„Van de parochieën in West Friesland in 1571 werd kapel Schoten in dat jaar bediend door een zekeren Florentius zoon van Albertus de Weerd t” (Weent).

Maar in het daaropvolgend jaar 1572 breekt het rampzalig geweld van de 80-jarige oorlog los over Haarlem en zijn directe omgeving. Het voorspel van het beleg van Haarlem door de Spaanse troepen, welk beleg pas in December 1572 effectief werd, bracht voor de streek juist benoorden Haarlem een golf van geweld door rondstropende benden van beide oorlogvoerende partijen.

Op 4 Juli 1572 waren de Geuzen in de stad Haarlem gekomen en op dezelfde dag is het Regulierenklooster, dat benoorden Haarlem lag, geplunderd en zijn de monniken verjaagd ¹⁷⁾.

Op 27 Juli 1572 is een slag geleverd in de Velsbroek, een polder gelegen tussen Spaarndam en Velsen, tussen Spaanse troepen en de troepen van de overste Lazarus Muller, die tot ontzet van Haarlem uit het Noorden door de plaatsvervanger van de Prins van Oranje waren gestuurd. ¹⁸⁾

Het schermutselen tussen beide troepenmachten begon op de weg tussen de Santpoorterkapel en Spaarndam juist benoorden Schotervlieland en de Schoterkapel. ¹⁹⁾ Lazarus Muller werd verpletterend verslagen met 600 á 700 gesneuvelden aan zijn kant. De Spanjaarden gingen toen echter nog niet tot een beleg over, trokken zich terug en braken hun leger op, een grote buit medenevende en alle dorpen verbrandende, die tevoren brandschatting gegeven hadden, van Aelbertsberg tot Sparenwoude toe.

En in deze strook van verschroeide aarde lag de Schoterkapel. Naar alle waarschijnlijkheid eindigt hier in Juli 1572 de 256-jarige geschiedenis van de Schoterkapel en we kunnen slechts hopen, dat zijn oude priester Flores de Weent, die veertig jaren lang de kapel had bediend, een veilig heenkomen heeft gevonden.

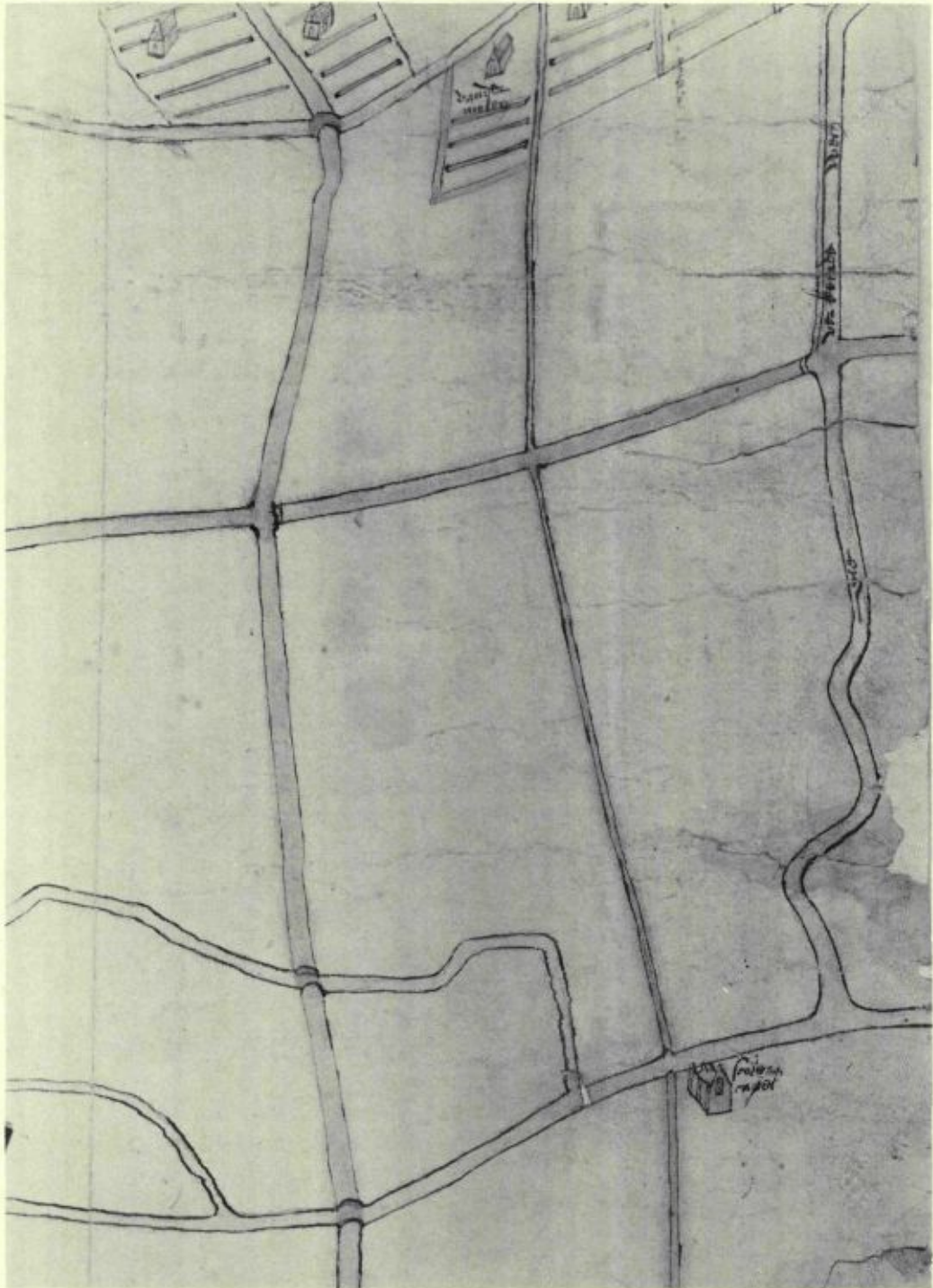
Na de verwoesting van de Schoterkapel is het volgende nog te vermelden: Ondanks de verwoesting in 1572 komt de „kapel” nog steeds ter sprake in de volgende eeuwen. Zo is er dus een mondelinge overlevering en een ander overblijfsel is het kerkhof, dat tot in het einde van de vorige eeuw in gebruik is ge-

16) Bijdragen voor de geschiedenis van het Bisdom Haarlem - 9e deel, pag. 152.

17) Verwer, Willem Jansz - Memoriaelbouck, pag. 6

18) Ampzing, Samuel - Beschrijvinge ende lof der stad Haarlem in Holland, pag. 169 en pag. 514.

19) Bor Pieter - Nederlantsche Oorloghen, beroerten ende Borgerlijke oneenicheyden, enz.

Afb. 1: Deel van de kaart uit 1599 van Mr. Pieter Bruynsz „gesworen landmeter van Rynland ende Kennemerlandt”; (Kaartenverzameling Hoogheemraadschap van Rijnland Nr. A 1445). Zie ook de isometrische reconstructieschets afb. 12 bij het artikel „Archeologische opgraving bij de voormalige Schoterkapel”. Foto Hoogheemraadschap Rijnland.

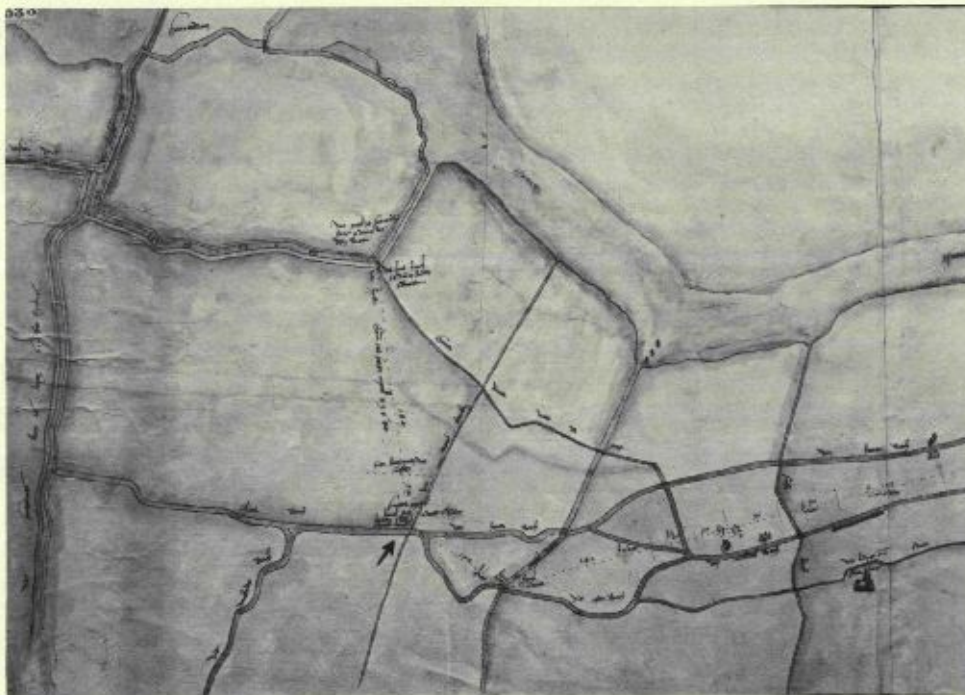
weest.

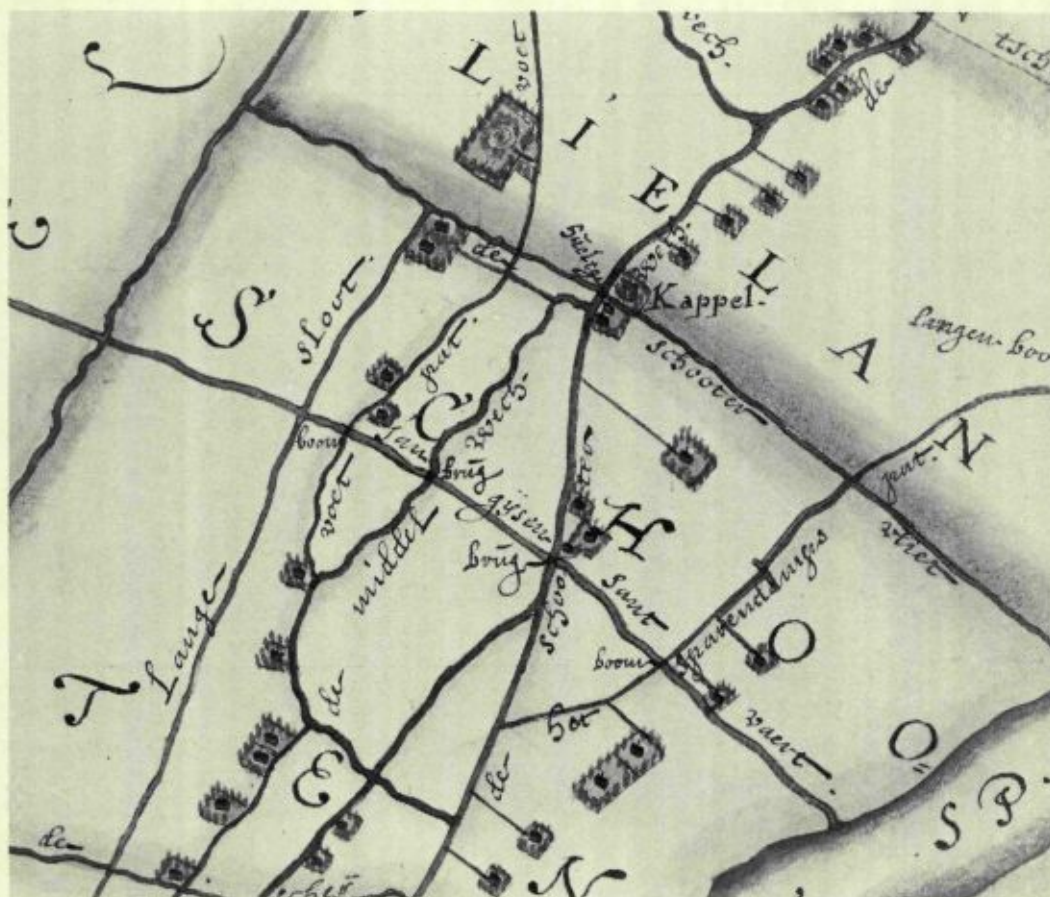
Er zijn na de val van Haarlem in 1573 in Schoten veel hooggeplaatsten en officieren van de bezetting ter dood gebracht, Lancelot Bastaard van Brederode, Jan van Duvenvoorde, de rentmeester van Brielle en vele anderen. Of de executies inderdaad bij de kapel hebben plaatsgevonden blijft twijfelachtig, ondanks hetgeen Van der Lust er in zijn treurspel over schrijft ²⁰⁾. Dit treurspel is in 1652 verschenen, 80 jaar na deze gebeurtenissen; en noch Verwer noch Ampzing noemt de kapel als executieplaats.

Dan hebben we bij gebrek aan geschreven bronnen nu nog de mogelijkheid door afbeeldingen en oude kaarten te weten te komen, hoe het met de resten van de kapel is gegaan. Er is hieruit een beperkte keuze gedaan, die een zo duidelijk mogelijk beeld geeft.

- a) Op de schetskaart van de landen en blekerijen onder Bloemendaal en Schoten uit 1599 door Pieter Bruinsz (Kaartenverzameling van Hoogheemraadschap van Rijnland te Leiden nr. A 1445), waarvan een deelvergrooting in afb. 1, ziet men de kapel als ruïne op de juiste plaats weergegeven. Het dak is verdwenen en de westmuur geheel of gedeeltelijk. Al zullen de illustraties van de kaartenmaker niet altijd als zeer precies moeten worden beoordeeld, het doet de geloofwaardigheid van de kapelruïne wel toenemen, dat de andere gebouwtjes op de kaart wel in tact zijn.
- b) Dan wordt de kapel genoemd op de kaart van P. Bruinssen voor een begroting tot dijkbouw in 1603 in opdracht van de Burgemeester van Haarlem Berkenroo (die niet is doorgegaan). Er wordt vermeld betreffende het tracee: „Van Schinkeldijk buiten Spaarndam te enden de Velserdijk strekkende tot linienrecht tot Schoterkapel toe” enz. (Gemeente archief Haarlem). De kapel staat in de verkeerde richting en als huisje geteekend (afb. 2).
- c) Op de kaart van Floris Balthasar uit de Ambachtsatlas van Rijnland uit 1615 (Kaartenverz. Hoogheemraadschap Rijnland 492.631.188 no. 1), waarvan een deelvergrooting is weergegeven in afb. 3, ziet men de kapel in de goede richting en als ruïne zonder dak en westgevel. Ook is een omheining aangegeven rond het kerkhof.
- d) De afbeelding op de kaart uit 1661 van „de gesworen landtmeter Andries van der Walle” (Gem. arch. Haarlem) toont in een vergroot gedeelte (afb. 4) de kapel op de juiste plaats en 90° gedraaid, maar wel als ruïne en zonder dak. Op deze kaart is de „Bonte koe” ten zuiden van de Schotervliet (Kapelsbeek) aangegeven. De in „Zeven Heerlijkheden” pag. 60 vermelde schijnbare tegenspraak, dat de Bontekoe in de 17e eeuw ten zuiden van de Kapelsbeek lag en dat in ± 1700 de herberg De Bontekoe in het rechtshuis is gevestigd, dus ten noorden van de Kapelsbeek, zou wellicht op de volgende wijze te verklaren zijn. Toen men in ± 1700 het

20) Zeven Heerlijkheden - Uit de geschiedenis van Oud Schoten, pag. 58.

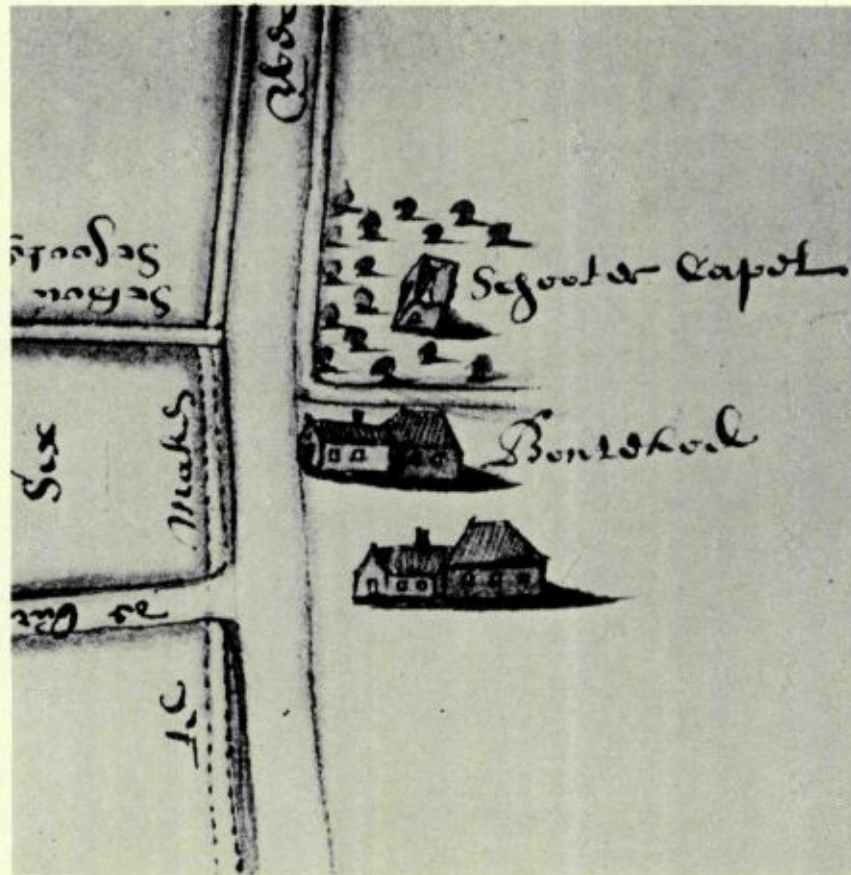

Afb. 3: Deel van de kaart uit 1615 van Floris Balthasar (Ambachtsatlas van Rijnland, kaartenverzameling Hoogheemraadschap van Rijnland 492.631.188 Nr. 1) Foto Hoogheemraadschap Rijnland.

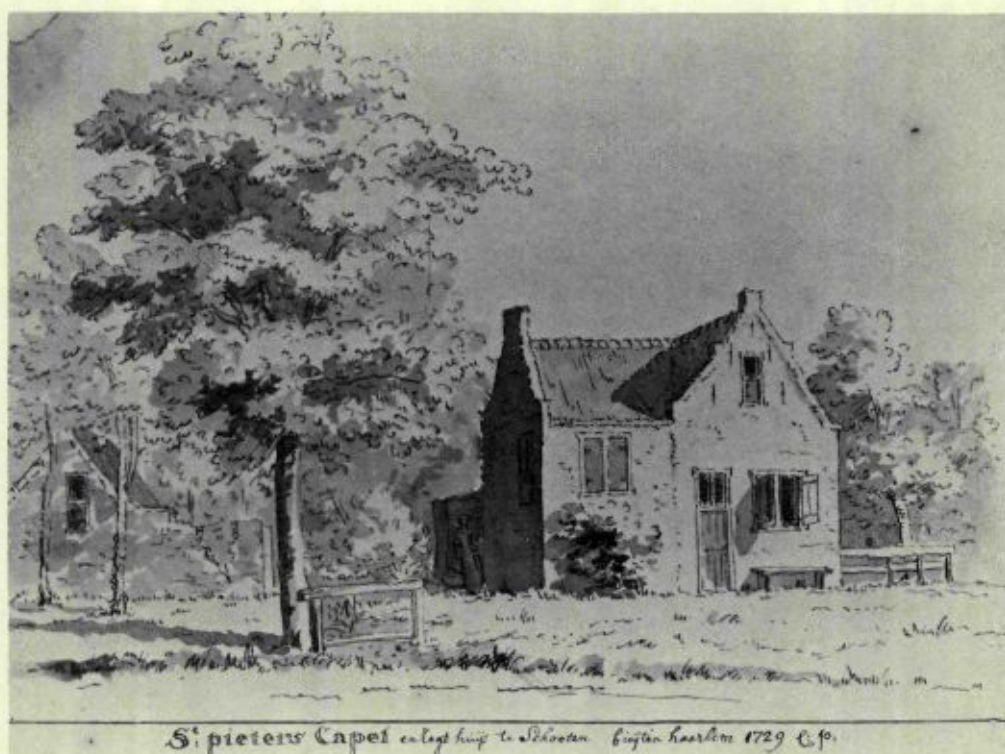
oog had laten vallen op het terrein van de Schoterkapel voor het vestigen van het rechthuis van Schoten, zal de waard van de Bontekoe terstond hebben ingezien, dat het zijn belang was naar de noordkant van de Kapelsbeek te verhuizen. Hij liep anders gevaar, dat een concurrent zich daar zou vestigen, want de relatie van rechthuis en herberg was in die tijd een bekend verschijnsel.

- e) Op de tekening van Cornelis Pronk uit 1729 (Gem. arch. Haarlem) staat als onderschrift „St. Pieters Capel” en „regthuijs te Schooten buijten Haarlem 1729” (afb. 5). De ruïne was in 1729 een rechthuis geworden. Pronk wist nog wel, dat er een kapel gestaan had, maar de naam heeft hij gefantaseerd. Volgens de hiervoor vermelde documenten was de kapel gewijd aan Beata Maria. Het gebouwtje staat in een andere richting dan de kapelfunderingen hebben te zien gegeven.

Afb. 4: Deel van de kaart uit 1661 van Andries van der Walle (Gem. Archief Haarlem L.20 Nr. 501) Foto Gem. Archief Haarlem.

- f) Het aquarel van H. Tavenier uit 1775 (Gem. arch. Haarlem), toont het rechthuis in dezelfde stand t.o.v. de weg (afb. 6). Het is ongeveer hetzelfde gebouwtje als door Pronk getekend. Er is nu een publicatiebord bijgekomen.
- h) Tot slot geeft de tekening van G. Kerkhoff uit 1910 (afb. 7) het uit omstreeks 1800 daterende toenmalige Gemeentehuis van Schoten weer. Het staat net als het voorgaande rechthuis dwars op de richting van de kapelfundamenten maar wel op de plaats van de kapel. Het erf is het oude kerkhof, een vreemde plaats rond een gemeentehuis, maar dat was dan ook nog een overblijfsel uit de tijd dat er een kapel stond. En nadat er ook nog een school in gevestigd is geweest en het wegens bouwvalligheid dreigde te worden afgebroken, heeft de Gemeente Haarlem, waarin de vroegere Gemeente Schoten is opgenomen, gelukkig een andere bestemming voor dit gebouwtje gevonden. Het is gerestaureerd en een filiaal van de stadsbibliotheek geworden. De voorzijde met het eenigszins oplopende grasveld onder de hoge bomen is zichtbaar een overblijfsel-

Afb. 5: Tekening van Cornelis Pronk uit 1729 "St. Pieters Capel en Regthuys te Schooten buyten Haarlem 1729 C.P." (Gem. Archief Haarlem, Atlas 44/43) Foto Gem. Archief Haarlem.

sel uit de oude tijd en dwingt onze gedachten zich erin te verdiepen, dat de Schotenaren hier eeuwenlang hun godsdienstplichten vervulden, hier gedoopt werden, hier trouwden en werden begraven.

Als besluit wil ik mijn erkentelijkheid betuigen aan den Heer Mr. J.W. Groesbeek, oud-rijksarchivaris te Haarlem, die zo welwillend was, na doorlezing van het manuscript van deze studie, mij vele nuttige aanwijzingen en aanvullingen te geven.

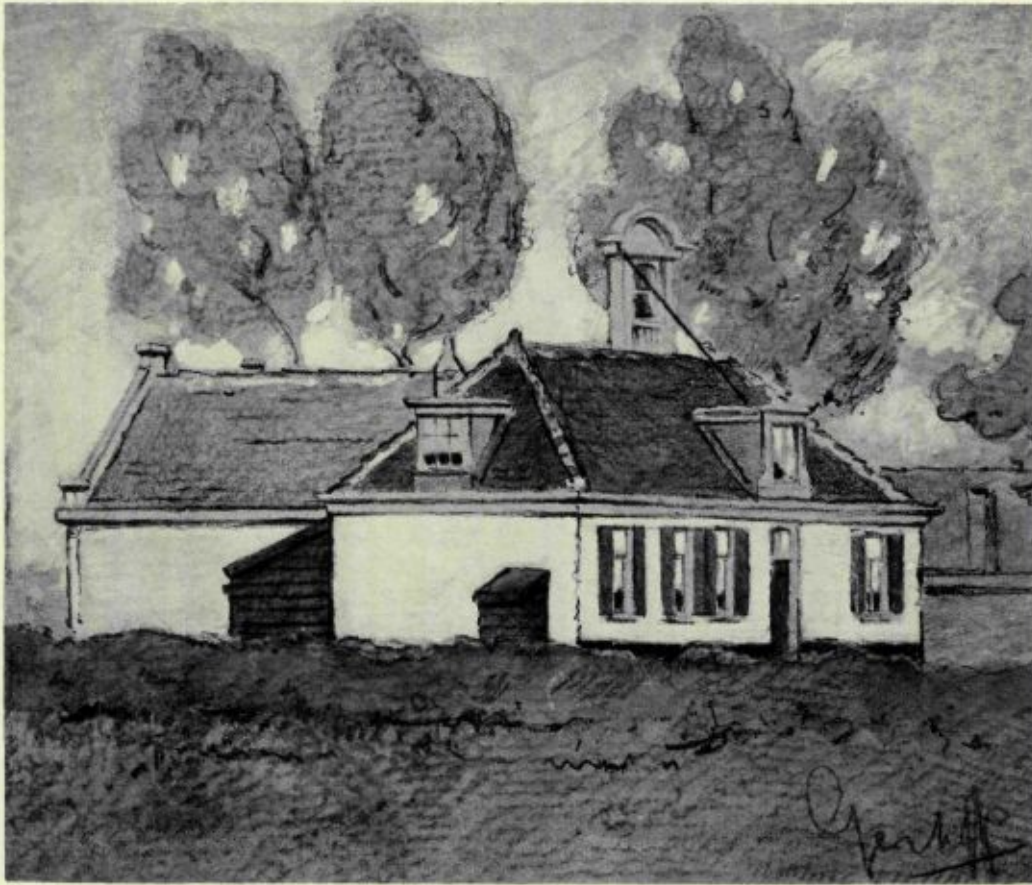
Korte chronologische samenvatting:

- 1316 Eerste kapel gesticht door Jan Bartout en Dirck Bartout.
- 1333 Jan Bartout draagt Westelijk Vlieland op aan Heer van Egmont.
- 1345 De Graaf van Holland laat Oostelijk Vlieland verkopen na de dood van Dirck Bartout. Een der kopers is Dieric van Dordrecht.
- 1393 Tweede kapel met hermitage gebouwd door Herman Janszoon van Dordrecht met de hulp van Graaf Aelbrecht e.a.
- 1446 Aelbrecht van Raephorst benoemd tot baljuw van Amstelland, Waterland enz.
- 1449 Aelbrecht de Weent beleend met Westelijk Vlieland en krijgt hermitage bij kapel in eigendom.

Afb. 6: Aquarel van H. Tavenier uit 1775 (Gem. Archief Haarlem, Atlas 44/54). Foto Gem. Archief Haarlem.

- 1460 Aelbrecht van Raephorst draagt patronaatsrechten van Schoterkapel over aan Aelbrecht de Weent.
- 1504 Benoeming Franciscus Theodorici de Weent tot priester in de Schoterkapel, hij was een kleinzoon van bovengenoemde Aelbrecht de Weent; deze plaats was vrijgekomen na de dood van Jan van der Lane neef van Aelbrecht de Weent.
- 1532 Benoeming Floris Alberti de Weent tot priester in de Schoterkapel, hij was de achterkleinzoon van bovengenoemde Aelbrecht de Weent.
- 1572 Julimaand waarschijnlijk tijdstip van verwoesting Schoterkapel, aan de vooravond van het beleg van Haarlem.

Afb. 7: Tekening van G. Kerkhoff uit 1910 (Gem. Archief Haarlem, Atlas 44/49). Foto Gem. Archief Haarlem.

Lijst van geraadpleegde literatuur:

- Allan. F. - Geschiedenis en beschrijving van Haarlem - 2e deel 1877
Ampzing. Samuel - Beschrijvinge ende lof der stad Haarlem in Holland.
Algemeen Rijksarchief - Hollandsche leenkamer No 274.
Algemeen Rijksarchief - Grafelijkheidsrekeningen Register 409 folio 67.
Biografisch Woordenboek. Nieuw Nederlandsch - 1927.
Bor Pieter - Nederlantsche Oorloghen, beroerten ende Borgerlijke
oneenicheyden, enz.
Bijdragen voor de geschiedenis van het Bisdom Haarlem - 9e deel.
Bijdragen voor de geschiedenis van het Bisdom Haarlem - 30e deel.
Dólleman, M. Thierry de Bye - Manuscript genealogie De Weent
(nog niet gepubliceerd)
Van Dorpsstatie tot Stadsparochie 1844 - 1944.
Groesbeek, Mr. J.W. - Huis ter Kleef.

- Grijpink. P.M. - Kennemaria - Register op de parochie altaren, vicaria
en de bedienaars - deel III
- Hamaker. Dr. H.G. - De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder
het Henegouwsche huis.
- Hof. J. - Abdij van Egmont van de aanvang tot 1573.
van Leeuwen. Simon - Batavia illustrata 1685.
- Meilink. Dr. P.A. en J.L. van der Gouw - Inventaris van het archief van de
Grafelijkheidsrekenkamer Holland 2e deel.
- Naamregister van de Heeren van de regeering der stad Haarlem - 1733
(gemeente archief Haarlem)
- Scholtens. Mr. H.J.J. - Uit het verleden van Midden-Kennemerland.
- Verhoofstad P.M. - Inventaris der archieven gevormd door de besturen
van het bisdom Haarlem 1559 - 1853. pag. 69
- Verwer. Willem Jansz - Memoriaelbouck.
Zeven Heerlijkheden - Uit de geschiedenis van Oud Schoten.

In de artikelen gebruikte afkortingen:

AWN	Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland
HB	Haarlems Bodemonderzoek
NAP	Nieuw Amsterdams Peil
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

In *Haarlems Bodemonderzoek* worden verslagen gepubliceerd van opgravingen, boringen, waarnemingen en andere onderzoekingen die betrekking hebben op het ontstaan en de ontwikkeling van de stad Haarlem en de bodem waarop deze gelegen is. Centraal staat de dokumentatie van het feitenmateriaal en een verslaggeving op niet al te lange termijn. Dit brengt met zich mee dat ook waarnemingen van beperkte omvang en sterk lokale betekenis zullen worden opgenomen. De bijdragen en konklusies zullen vaak een voorlopig karakter hebben en veel van de gepubliceerde gegevens zullen later in een breder verband opnieuw moeten worden gezien.

De opzet van de reeks – de publicatie van feiten – brengt met zich mee dat beschouwende artikelen niet worden opgenomen.

Afleveringen van *Haarlems Bodemonderzoek* verschijnen wanneer er materiaal beschikbaar is.

De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Overname van gegevens is toegestaan, mits bronvermelding plaats vindt.

Haarlems Bodemonderzoek is in losse afleveringen verkrijgbaar

- in het Stadhuis en de Stadsbibliotheek van Haarlem,
- bij Boekhandel A Vernout, Warmoesstraat 10, Haarlem,
- bij het Secretariaat van de AWN Kennemerland: Mevr. C.J. Lagerweij-Timmer, Anslinstraat 12, Haarlem.
en bij abonnement bij
- de Secretaris van de Gemeentelijke Commissie Oudheidkundig Bodemonderzoek Haarlem, „Koningstein”, Zuider Buitenspaarne 22, Haarlem, tel. 023 - 320615.

Vormgeving, zetwerk en druk: Drukkerij „ERLA”, Amsterdam-Zuid

Omslag: A.M. Numan naar een kaart van Jacob van Deventer, ca. 1550

Haerlem